

Tijding 1990 = 2

Kroniek van de heemkundekring

Het Zuidkwartier

Het Zuidkwartier betreft het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom, omfattende de plaatsen Hoogerheide, Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Tijding 1990 = 2

*Uitgave van de
heemkundekring
Het Luickwartier*

augustus 1990

Tijding 1990 - 2

	Blz.
Inhoudsopgave	
Doelstellingen van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".	3
Samenstelling Bestuur.	4
Van de Redactie.	5
Plattegrond van deel van Ossendrecht met correctie van de vindplaats van het schoentje.	6
Schatten uit de polder, deel II. Een Karolingisch Menu, K.J. Rosskamp.	7
Vroeg-Karolingisch Maaltijdafval uit Woensdrecht, Th. de Jong.	9
Huijbergen en het veen, Drs. H.J.M. Thiadens.	24
Brieven uit 1844.	28
Van wat verdween....., Deel II. De Veldwachter; Veldwachtershuis. "Januske de Ruiter". P.J. v.d. Bussche.	34
Oos Ostrechts Dialect, O t/m S. D. en A. Hugens-Verbrugge.	47
Info werkgroepen.	65

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden
ingewonnen bij: Mej. M. Bastiaanse, secretaresse
Tulpstraat 11
4645 CS Putte
Tel. 01645 - 2794 (na 18.00 uur).

Nadruk van of overname uit "Tijding" of gedeelten daarvan
in welke vorm dan ook, is, zonder schriftelijke toestem-
ming van het bestuur en schrijvers der artikelen, verboden.

Het Zuidkwartier aanvaardt geen enkele verantwoording
aangaande de stijl en de juistheid der artikelen, doch
laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

DOELSTELLING VAN DE HEEMKUNDEKRING "HET ZUIDKWARTIER"
opgericht 27 maart 1977

De Heemkundekring "Het Zuidkwartier" is een vereniging zonder winstgevende of politieke oogmerken. Ze neemt ten opzichte van alle instanties een neutrale houding aan.

Haar werkterrein omvat het grondgebied der Zuidwesthoek-gemeenten.

Zij stelt zich, met inachtneming van het bovenstaande, ten doel:

1. Het bevorderen van belangstelling op heemkundig gebied voor de omgeving, door het geven van voorlichting, het organiseren van lezingen, kursussen, ekskursies, tentoonstellingen en andere evenementen.
2. Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis, genealogie, antroponymie, topografie, toponymie, geologie, bodemkunde, waterhoudkunde en geomorfologie.
3. Het vastleggen van dialecten, al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, uitdrukkingen, enz.
4. Het stimuleren tot het in stand houden van oude gebruiken, ambachten en folkloristische activiteiten.
5. Het ijveren voor het behoud van waardevolle landschappen en bouwwerken en cultuur-historisch en heemkundig waardevolle zaken.
6. Het uitgeven van een periodiek aan haar leden en andere voorkomende publikaties.
7. Alles te doen of te bevorderen wat in een heemkundig kader te plaatsen valt.

Nieuwe leden kunnen zich voor 1990 opgeven d.m.v. storting van de jaarcontributie ad f 25,-- t.n.v. Penningmeester "Het Zuidkwartier" bij de Rabobank te Ossendrecht, nr. 14 05 21 437, of d.m.v. storting van f 25,-- op giro-nummer 276 04 67 t.n.v. Heemkundekring het Zuidkwartier, Aanwas 27, 4641 JE Ossendrecht.

SAMENSTELLING BESTUUR HEEMKUNDEKRING "HET ZUIDKWARTIER"

<u>Dhr. L. Timmermans,</u> Duinstraat 36 4631 KV Hoogerheide. Tel. 01646 - 12546	Voorzitter
<u>Dhr. L. v.d. Bergh,</u> Aviollandalaan 29 4631 RP Hoogerheide. Tel. 01646 - 13339	Vice-voorzitter
<u>Mej. M. Bastiaanse,</u> Tulpstraat 11 4645 CS Putte. Twl. 01645 - 2794	Secretaresse Interne zaken
<u>Dhr. J. Halters,</u> De Papaver 4 4631 AV Hoogerheide. Tel. 01646 - 15509	Secretaris Externe zaken
<u>Dhr. A. Mattheussens,</u> Aanwas 27 4641 JG Ossendrecht. Tel. 01647 - 2662	Penningmeester
<u>Mevr. M. Beens - van Beeck,</u> Koppelstraat 3 4645 RD Putte. Tel. 01645 - 2581	Bestuurslid
<u>Dhr. J. van Loon,</u> Kon. Wilhelminastraat 22 4641 GS Ossendrecht Tel. 01647 - 2782	Bestuurslid
<u>Dhr. A. Suykerbuyk,</u> Bergsestraat 21 4635 RD Huijbergen Tel. 01644 - 2391	Bestuurslid

Losse nummers van de "Tijding" zijn verkrijgbaar voor de prijs van f 6,- per stuk (1987 - 1 à f 8,-) bij de Heer A. van Pul, Duinstraat 40, 4631 KV Hoogerheide, Tel. 01646 - 13423.

VAN DE REDACTIE

In deze Tijding een vervolg op: "Van wat verdween...."
en op: "Schatten uit de polder".

Het eerste handelt over de veldwachter in Ossendrecht.
Het verhaal is toegespitst op één van hen. Voor enkelen
zou het artikel ook kunnen vallen onder "Markante figu-
ren uit de Zuidwesthoek".

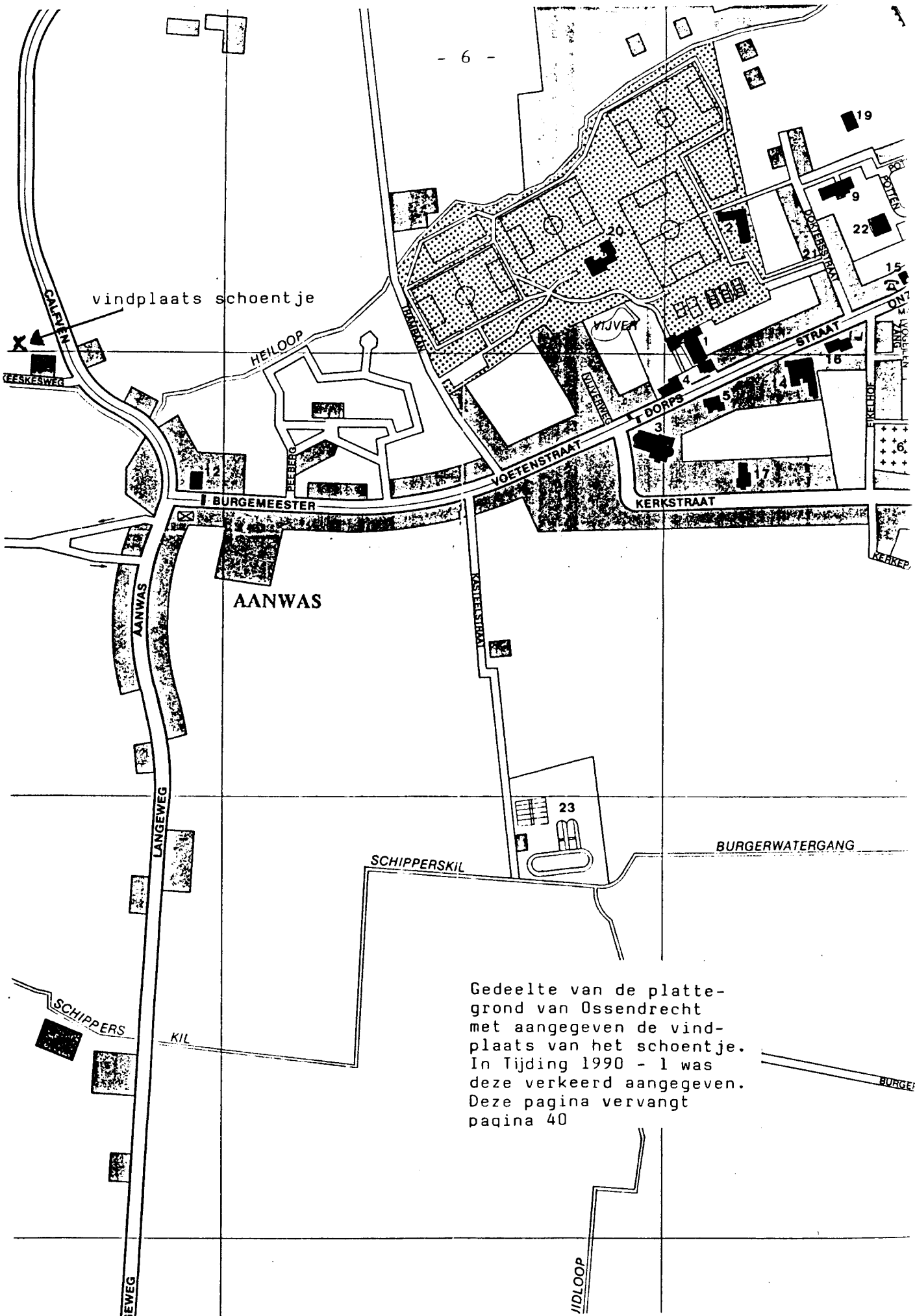
De schatten uit de polder zijn deze keer de botfragmen-
ten die de werkgroep Archeologie ruim een jaar gele-
den in Woensdrecht heeft gevonden. Menigeen zal verbaasd
staan over het feit dat men daaruit dergelijke conclu-
sies kan trekken.

Bij "Schatten uit de polder" in aflevering 1990-1 is op
het kaartje een verkeerde vindplaats ingetekend.

Op blz. 6 vindt U een nieuw kaartje met daarop de juis-
te situering.

Voor de volgende Tijding kan de redactieraad nog kopie
gebruiken. Zij verwacht deze uiterlijk 10 oktober om Uw
artikel de verdiende aandacht te kunnen geven.

De redactieraad wenst U weer veel leesgenot.

Gedeelte van de plattegrond van Ossendrecht met aangegeven de vindplaats van het schoentje. In Tijding 1990 - 1 was deze verkeerd aangegeven. Deze pagina vervangt pagina 40

BURGER

SCHATTEN UIT DE POLDER, DEEL II EEN KAROLINGISCH MENU

Een bericht van de werkgroep Archeologie.

Ongeveer twintig jaar geleden werden door de toenmalige provinciale archeoloog uit Zeeland en een arts uit Halsteren bij een opgravinkje te Woensdrecht in de buurt van de Rijzendeweg een aantal scherven gevonden.

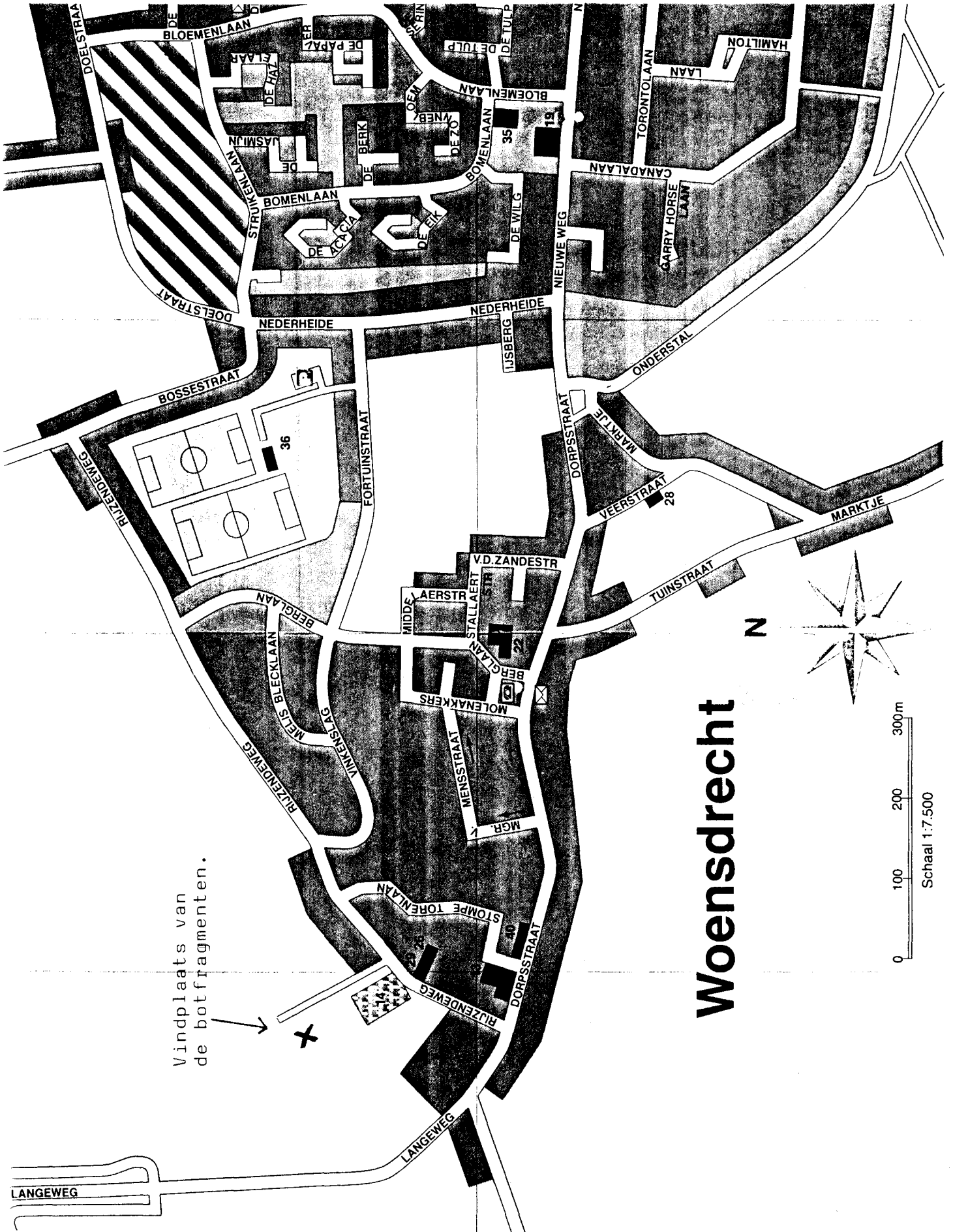
Deze bleken te dateren uit de Vroeg-Karolingische tijd ($\pm$ 600 tot 800 na Christus). Deze voor onze regio toch heel belangrijke vondst is in de loop der jaren in de vergetelheid geraakt, mede doordat men in Zeeland niet wist, wat te doen met een vondst uit Brabant.

Via via kwam het gerucht van deze vondst bij onze archeologische werkgroep. Na wat informeren her en der werd ons redelijk duidelijk waar de locatie van de vondst was gelegen. Met deze informatie is de werkgroep Archeologie zelf op 11 februari 1989 aan het werk gegaan. Als locatie werd gekozen voor een stuk braakliggend terrein op de Leidingstraat. Deze locatie is op het kaartje aangeduid met een kruisje. De opgraving werd gedaan met behulp van een klein bulldozertje, dat de eerste meter van de grond snel heeft kunnen verwijderen. Hierna werd overgegaan tot afschrapen van de grond met de schop en de troffel.

In totaal werden er drie proefsleuven gegraven, elk met een afmeting van ongeveer drie bij zes meter, waarbij één proefsleuf de sporen van een woning blootlegde.

Naast de afdrukken van de palen van de woning en een flink aantal scherven werden ook een groot aantal botresten en resten van schelpdieren gevonden.

Over de afdrukken van de woning en de scherven zal later nog een verslag volgen. De botten werden opgestuurd naar de archeologisch botexpert Th. de Jong in Helmond, die de vondsten onderzocht. Zijn, naar onze mening zeer boeiend, verslag volgt hierna.

Vindplaats van de botfragmenten.

Woensdrecht

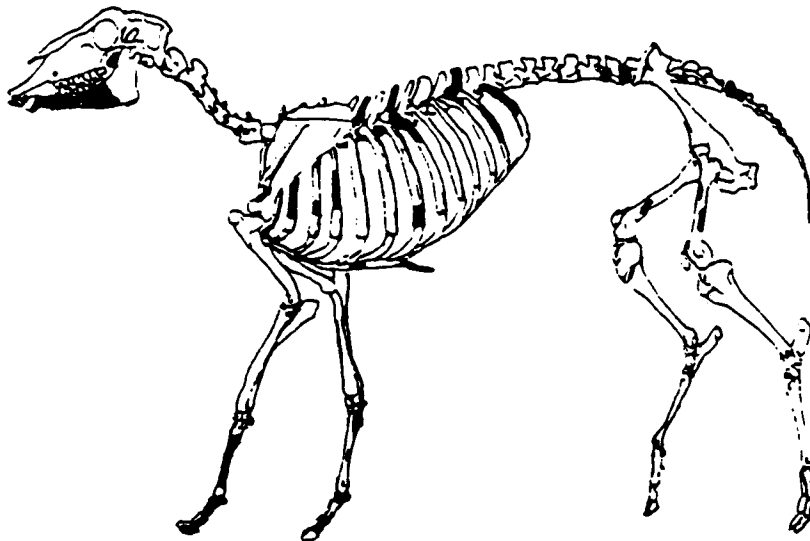
Schaal 1:7.500

Wij hopen dat de lezers van Tijding het verslag met net zoveel genoegen zullen lezen als wij hebben gedaan.

Klaas Rosskamp,
Werkgroep Archeologie.

VROEG-KAROLINGISCH MAALTIJDAFVAL UIT WOENSDRECHT

Door Theo de Jong.

Vroeg-Karolingisch maaltijdafval.

Op 11 februari 1989 werd door de heemkundekring "Het Zuidkwartier" een archeologisch onderzoek uitgevoerd in Woensdrecht. Uit de oudste laag, die gedateerd kon worden als Vroeg-Karolingisch, werd een kleine hoeveelheid botmateriaal bewaard. Van deze botresten volgt hierna een uitwerking van het onderzoek, dat zich in eerste instantie richtte op een soortenlijst en uitgebreid kon worden met gegevens over leeftijden en slachtmethoden. Op 24 februari ontving ik deze restanten ter bestudering via M. Rieter, lid van de Archeologische sectie van Brabants Heem, van Gerrit Groeneweg uit Bergen op Zoom, eveneens lid van de Stichting Brabants Heem.

1. De soortenlijst.

Nadat een aantal fragmenten bij elkaar gepast waren, die oorspronkelijk of recentelijk gebroken waren, bleven er 51 determineerbare resten over. Een negental kleine botsplinters konden niet op soort gedetermineerd worden, maar behoren ongetwijfeld aan de volgende diersoorten. De vijftig determineerbare restanten zijn afkomstig van drie diersoorten, het rund (*Bos taurus*), het varken (*Sus crofa domesticus*) en het schaap (*Ovis aries*). Indirect kon ook de aanwezigheid van een hond (*Canis familiaris*) aangetoond worden in de vorm van knaagsporen op enkele botresten.

In de tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de verdeling van de dierenresten. Hieruit blijkt dat, in tegenstelling tot veel andere sites, het aantal runderbotten het geringst is. Dit is een aanwijzing voor het gesloten karakter van de context waarin ze gevonden zijn. Van het schaap zijn de meeste restanten gevonden.

Een overzicht van het aantal fragmenten wordt gegeven in

figuur 1 en een overzicht van het aantal Minimum Aantal Individuen wordt gegeven in figuur 2.

De conserveringsconditie van de botresten is uitstekend. De botten zijn tijdens hun lange verblijf in de bodem nauwelijks aangetast door zuren of andere chemische bestanddelen in de bodem. Zelfs poreuze botfragmenten van pasgeboren dieren komen zonder aantasting uit de bodem. Dit doet vermoeden dat ze, vanaf het moment dat ze in de bodem terecht kwamen, afgesloten zijn van zuurstof, dat wil zeggen dat ze vrij snel onder het grondwaterniveau terecht kwamen of in een zeer dichte lucht-ondoorlaatbare (klei-)laag. (1)

Tijdens het opgraven is, zoals het hoort, alles zorgvuldig verzameld: zelfs de kleinste botsplinters ontbraken niet! Vaak geven deze kleine botsplinters nog extra informatie over de aanwezigheid van dieren die toevallig tussen het opgravingsmateriaal terecht zijn gekomen (intrusieven), zoals muizen, kikkers en gevogelte. Anderzijds leveren de kleine botrestanten een meer nauwkeurig beeld van de aanwezige huisdieren: de grote botten van runderen vallen dikwijls direkt op bij het graven, maar de kleinere resten van bijvoorbeeld katten worden dikwijls over het hoofd gezien, terwijl deze toch zeker ook bij het soortenspectrum behoren.

Of het materiaal ook gezeefd is, is mij niet bekend.

Tabel 1: Overzicht van de gevonden botresten uit de ongeschonden oudste laag. Datering Vroeg-Karolingisch. Woensdrecht 1989.

	Rund (Bos taurus)	Varken (Sus domesticus)	Schaap (Ovis aries)	Totaal
Schedelfragment			1	1
Onderkaakfragment		1#	1	2
Losse tanden	2			2
Borstwervels	1		5	6
Lendewervels	1		4	5
Staartwervels			1	1

Ribben	2	3	8	13
Borstbeen			1	1
Opperarmbeen	1			1
Ellepijp		1		1
Handwortel		1##		1
Middenhandsbeen			3	3
Bekken	1	2		3
Dijbeen		1	3	4
Voetwortel		1###		1
Middervoetsbeen		1		1
Kootjes			5	5
Totaal	8	11	32	51
Procentuele verhouding (%)	15,7	21,6	62,7	100
Minimum Aantal Individuen	2	2	1	5

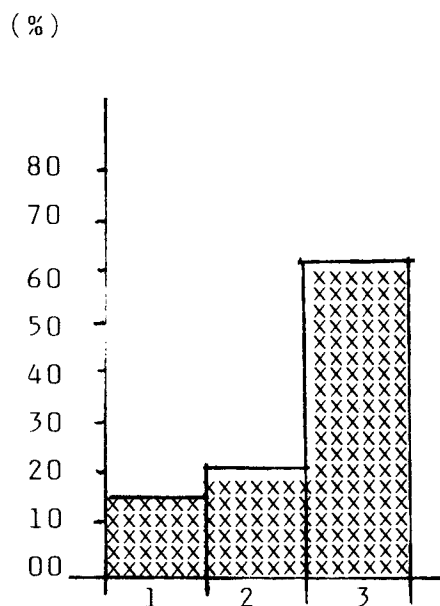
= Fragment met de tanden I1, I2, I3 en C1 (alles twee keer) en de uitgebroken tanden P1 en P2, waarvan de wortels nog aanwezig zijn in de kaak. De leeftijd van dit varken was ongeveer 26 maanden. Het geslacht was vrouwelijk. De kaak werd achter de P3 doorgehakt tijdens het slachten.

= Os unciforme.

= Os naviculare.

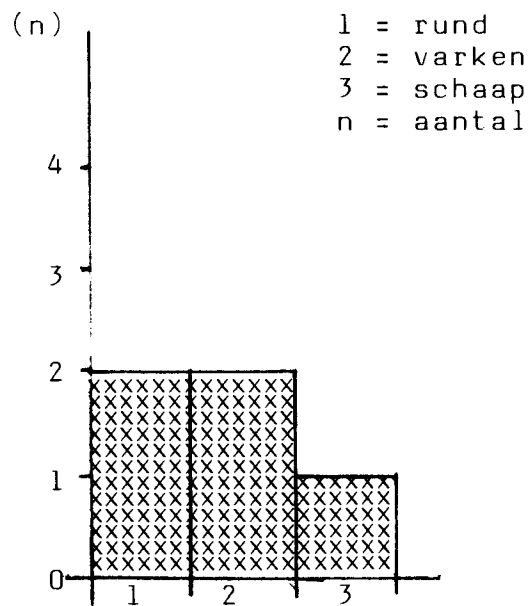
Figuur 1:

Verdeling van het aantal botfragmenten per soort (%). Woensdrecht, 1989.
Datering: Vroeg-Karolingisch.

Figuur 2:

Het minimum aantal individuen per diersoort. Woensdrecht, 1989.
Datering: Vroeg-Karolingisch.

2. Het Rund (Bos taurus).

Er zijn acht botfragmenten van runderen gevonden.

Een fragment van een borstwervel is afkomstig van een pasgeboren kalf. Een van de epifyseschijven, die bij jonge dieren nog los komen te zitten als het bindweefsel in de bodem vergaan is, was nog aanwezig en kon opnieuw aan de wervel vastgeplakt worden. Bij volwassen dieren zijn de epifyseschijven ("groeischijven") vastgegroeid aan de diafyse ("schacht"). Deze kenmerken zijn belangrijk bij de bepaling van de leeftijd van het individu. De wervel is afkomstig van een kalf dat dood werd geboren of direct na de geboorte is gestorven. Het is niet duidelijk of het vlees gegeten zal zijn. Er zijn geen sporen van slacht of vraat te herkennen.

De leeftijd van een tweede rund is te herleiden met behulp van een melkkies (P1) die afkomstig is van een dier met een leeftijd van bijna 24 maanden. Deze melkkies vertoont slijtagesporen van het kauwvlak en de wortel is door resorptie vrijwel geheel afgebroken zodat de tand enkel nog door het tandvlees in de kaak werd vastgehouden.

Een tweede kies (M1) met flinke slijtagesporen kan, wat deze vondstgroep betreft, tot hetzelfde rund gerekend worden. (2)

De overige runderenbotten passen eveneens in dit beeld, zodat het Minimum Aantal Individuen op twee gesteld kan worden.

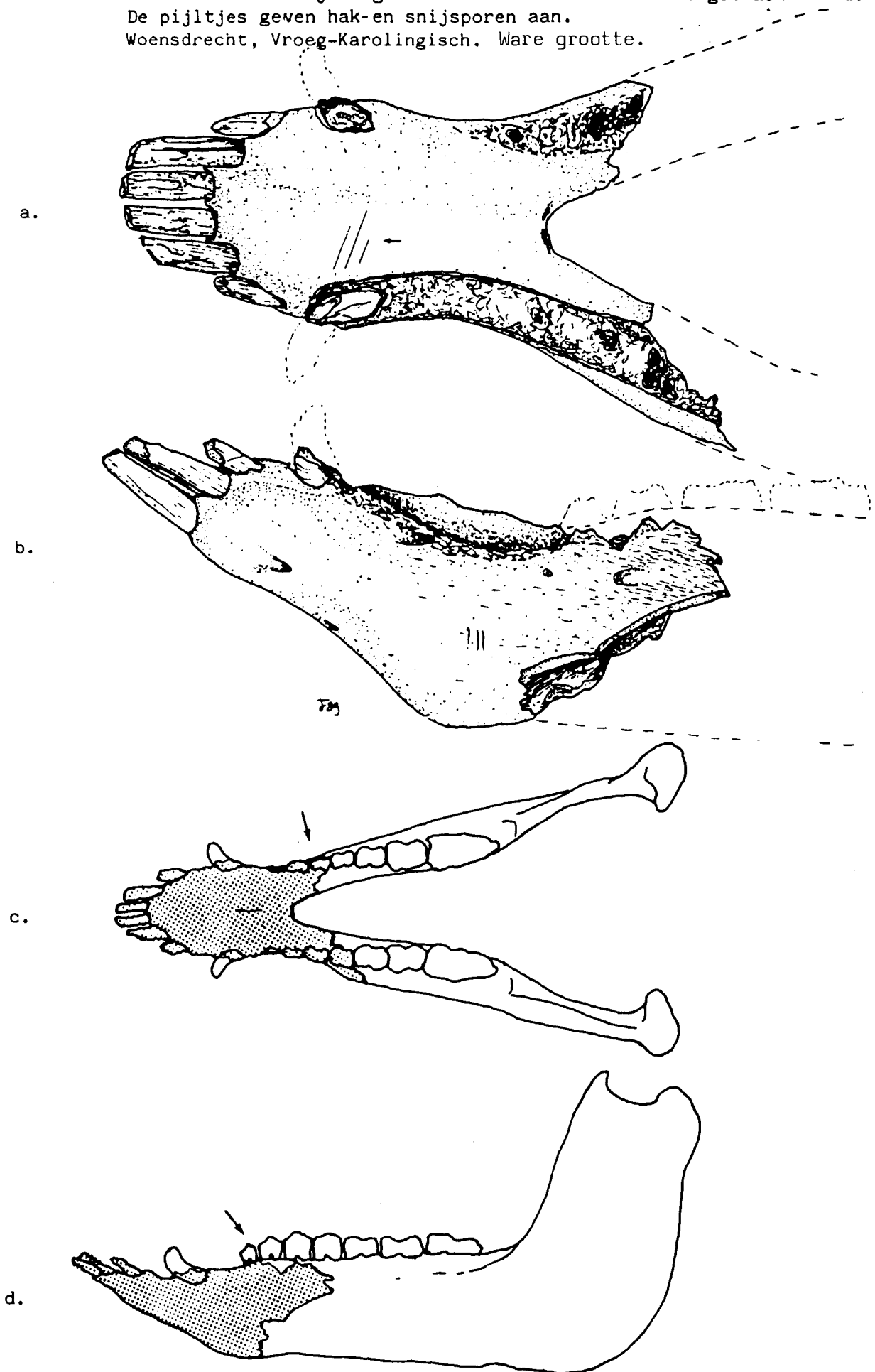
Het opperarmbeen is in de lengte gekliefd tijdens het slachten. Ook het bekkenfragment vertoont enkele scherpe snijsporen waaruit blijkt dat het (tweede) rund voor consumptie geslacht is.

3. Het Varken (Sus crofa domesticus).

Van het varken zijn elf resten gevonden, die van tenminste twee individuen afkomstig zijn.

Een bekkenfragment en een dijbeenfragment lijken van het-

Figuur 3: Onderkaakfragment van vrouwelijk varken (*Sus crofa domesticus*) waarvan de leeftijd ongeveer 26 maanden was toen ze geslacht werd. De pijltjes geven hak- en snijsporen aan. Woensdrecht, Vroeg-Karolingisch. Ware grootte.

zelfde individu afkomstig te zijn dat jonger was dan zeven maanden. Hieruit valt af te leiden dat dit varken gefokt werd voor de consumptie. Het op jonge leeftijd slachten van dieren wijst hierop. (3)

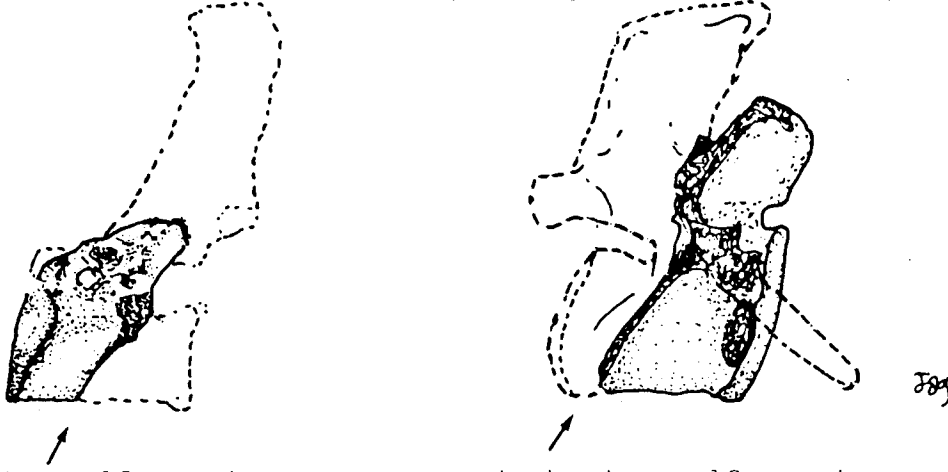
Een onderkaakfragment bevat aan twee zijden nog de tanden I1, I2, I3, (de snijtanden=incisives) en de C1 (de hoektanden=canines), en de wortels van de gebroken tanden P1 en P2 in de rechterkaakhelft (valse kiezen=Pre-molaren). Het gebit wijst op een leeftijd van meer dan 18 maanden. Met behulp van de wortelopening van de hoektanden kon een meer nauwkeuriger leeftijd van ongeveer 26 maanden vastgesteld worden. (4) Zie figuur 3.

Het onderkaakfragment is afkomstig van een vrouwelijk individu: een zeug. Als we er van uitgaan dat elk individu dat ouder werd dan één jaar bewust in leven werd gehouden omdat het een economische functie had, dan heeft dit varken twee (misschien drie) keer jongen gekregen.

De derde worp is bij varkens de beste om mee verder te fokken. Dat dit reeds in de vroege middeleeuwen bekend was, beschrijft Dommerhold in 1953: "Het wetboek van de Salische Franken, de lex salica, dateert uit de vijfde eeuw en bevat allerlei benamingen voor gebruiksdoeleinden en leeftijden en ontwikkelingsgraden van de varkens. Diefstal van een big werd gestraft met een boete van drie schillingen als het dier van de eerste of tweede worp was, maar met vijftien schillingen als het een big was van de derde worp, want dat was een bij uitstek voor de fokkerij geschikt en bestemd dier. De varkenshouderij berustte geheel op bosbemesting; de dieren vonden hun voedsel in de bossen, die toen gemeenschappelijk bezit vormden. Nauwkeurig was bepaald hoeveel varkens ieder in het bos mocht drijven. Dit aantal liep uiteen van zes zeugen met een beer af tot wel 25, 50 en meer stuks toe."(5)

De varkens werden vetgemest met huisafval, waarbij ze moesten concurreren met de hond(en), en ze werden in

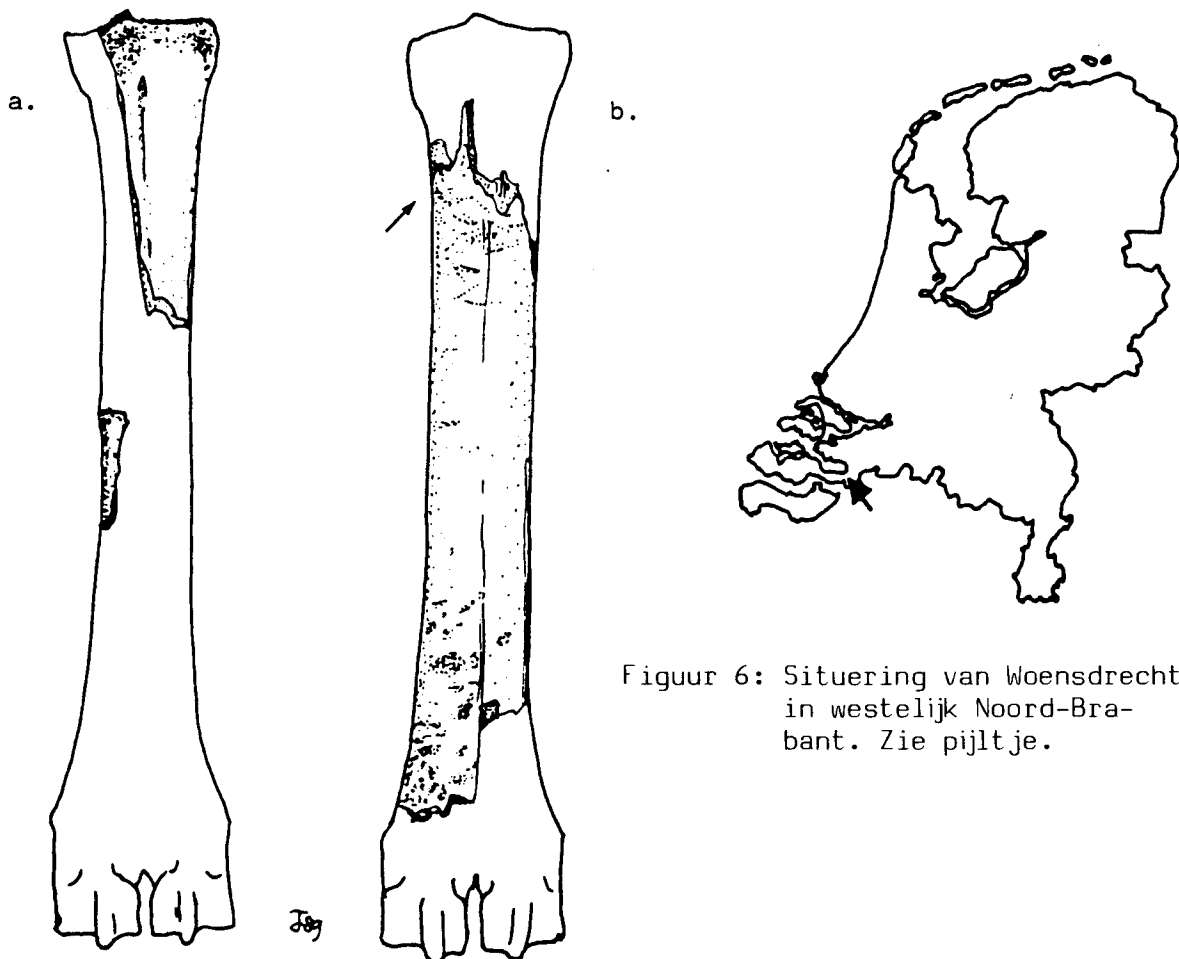
Figuur 4: Wervelfragmenten van een schaap (*Ovis aries*). De pijltjes geven de richting aan van de haksporen, die dwars op de wervelkolom staan. Afb. op ware grootte. Woensdrecht, Vroeg-K.

a. Borstwervelfragment.

b. Lendewervelfragment.

Figuur 5: Fragmenten van middenhandsbeenderen en wijze van fragmentatie. Schaap. Het pijltje geeft aan waar, aan de achterzijde, twee haksporen zitten om de onderpoot van het karkas te verwijderen. De fig. 5b is door hond(en) beknaagd. Afb. op ware grootte. Woensdrecht, Vroeg-Karolingisch.

Figuur 6: Situering van Woensdrecht in westelijk Noord-Brabant. Zie pijltje.

eiken- en beukenbossen gehoed, waar ze zich tegoed deden aan de eikels en de beukenootjes in de herfst.

De diverse varkensbotten vertonen snijsporen als gevolg van het slachten. De onderkaak is achter de P3 doorgehakt om het merg dat in de kaak zit, te benutten. Bijvoorbeeld om "soep van te trekken", dat bekend is sinds de Romeinse tijd. (6) Zie figuur 3c en d. De overige varkensresten veranderen het beeld van minimaal twee varkens niet. Het Minimum Aantal Individuen is twee: een varken dat jonger was dan zeven maanden, en een varken met een leeftijd van ongeveer 26 maanden.

4. Het Schaaap (Ovis aries).

De 32 resten van het schaaap kunnen afkomstig zijn van één individu: er zijn geen dubbele botresten gevonden die wijzen op een tweede individu en de resten komen qua leeftijd overeen.

De meeste resten zijn tijdens het slachten sterk gefragmenteerd, waaruit blijkt dat ook dit dier uiteindelijk gegeten is. De botten van schaaapen en geiten zijn dikwijls niet van elkaar te onderscheiden. Slechts enkele skeletelementen zijn herkenbaar als schaaap of geit. De schedel vertoont verschillen, het opperarmbeen, de middenvoetsbeenderen en de middenhandsbeenderen en de teenkootjes kunnen tot op de diersoort terug gedetermineerd worden. De aanwezigheid van complete teenkootjes maakte het in dit geval mogelijk om de soort te herleiden. In de vier determineerbare gevallen kwam steeds hetzelfde resultaat naar voren: de resten waren afkomstig van een of meerdere schaaapen. De overige resten wijzen op één individu, zodat we mogen aannemen dat we te maken hebben met de resten van één schaaap. (7)

De leeftijd van dit schaaap was ongeveer vijf tot zeven maanden en kon bepaald worden met behulp van de wervels, teenkootjes en het onderkaakfragment. (8)

De slachtmethode van dit dier wijkt enigszins af van het patroon dat we gewend zijn uit de Romeinse tijd en de Latere Middeleeuwen. (9) De wervels zijn niet in de lengte gekliefd zoals in de meeste gevallen waarbij het karkas gehalveerd werd. Deze wervels vertonen in plaats van halvering in de lengte-as een beschadiging dwars op het wervellichaam. De wervelkolom werd tijdens het slachten in stukken gehakt waarbij diverse wervels beschadigd zijn. IJzereef (1981) ontdekte deze methode van slachten eveneens bij dierenresten (varken) uit Bovenkarspel (West-Friesland), die gedateerd werden in de Bronstijd.(10) Zie figuur 4a en 4b.

Een fragment van een middenhandsbeen vertoont knaagsporen, waaruit we kunnen afleiden dat er eveneens een hond (*Canis familiaris*) op het terrein leefde die het maaltijd- en slachtafval kreeg.(Figuur 5b)

5. Conclusie.

De 51 gedetermineerde dierenresten uit de Vroeg-Karolingische laag van de opgraving in Woensdrecht (West Noord-Brabant), die in februari 1989 door de heemkundekring aldaar zijn opgegraven, geven ons het volgende soortenspectrum (tabel 2):

diersoort	M.A.I.	aantal fragm.	procent
1. Rund (<i>Bos taurus</i>)	2	8	15,7
2. Varken (<i>Sus cr. dom.</i>)	2	11	21,6
3. Schaap (<i>Ovis aries</i>)	1	32	62,7
4. Hond (<i>Canis familiaris</i>)	(1)	-	-
Totaal	5 (6)	51	100,0

Tabel 2: Soortenspectrum Vroeg-Karolingische laag uit Woensdrecht. M.A.I.= Minimum Aantal Individuen.

Hoewel het aantal botresten van schaap de aantallen van rund en varken overtreft, zijn ze toch afkomstig van slechts één individu, terwijl de resten van rund en varken elk van tenminste twee individuen afkomstig zijn. Het totaal aantal

individuen is vijf dieren waarvan de botresten gevonden zijn en één hond, waarvan enkel de knaagsporen gevonden zijn.

Bij diverse botresten van, met name, jonge dieren, zoals varken en schaap konden passende epifyseschijven aan de diafysen gezocht worden. Dit geeft aan dat deze botten kort na elkaar of, meer waarschijnlijk, tegelijkertijd, weggegooid zijn als slacht- en maaltijdafval waarna de laag vrij snel ongestoord (!) achterbleef tot in het begin van 1989, toen ze opgegraven werd.

Als de laag lange tijd open lag of in later tijd verstoord zou zijn, zouden deze epifysenschijven nooit teruggevonden zijn. Ze zouden dan verplaatst zijn en buiten de context geraakt zijn. Dit bewijst het gesloten karakter van deze vondstgroep.

Naast maaltijdafval zoals varkens- en schapenribben ("rib-carbonades") en fragmenten van pijpbeenderen ("soep") is er ook slachtafval gevonden. Dit bestaat uit onbruikbare resten van het karkas van een dier, zoals tanden en kaken (rund, varken, schaap) en teenkootjes die meestal aan de huid bleven zitten (schaap). Hieruit blijkt dat deze dieren, zowel rund, varken en het schaap, ter plaatse geslacht zijn, en dat het slachtafval terecht kwam bij het maaltijdafval.

De runderfragmenten wijzen op het slachten van een bijna volwassen koe van zo'n 24 maanden oud en de aanwezigheid van een zeer jong kalf of voldragen foetus, waarbij niet met zekerheid aan te tonen is of ze gegeten is.

De varkens zijn beide geslacht. Een op een jonge leeftijd van ongeveer zeven maanden en de ander op een leeftijd van 26 maanden. Deze tweede was van het vrouwelijk geslacht, welke waarschijnlijk aangehouden is voor de aanwas van jonge varkens.

De resten van het schaap zijn vermoedelijk van één individu afkomstig, welk geslacht werd op een leeftijd van vijf tot zeven maanden.

Goed dateerbare sites leveren altijd waardevolle gegevens op. Zowel wat betreft cultuur als natuurlijke omgeving zijn ze beter te reconstrueren als ook het dierlijk materiaal, dat tijdens de opgraving gevonden wordt, onderzocht wordt. Het aantal botresten van deze opgraving is gering (51), maar leveren toch een aantal interessante gegevens op. Helaas konden geen schofthoogtes berekend worden door gebrek aan complete botten. De pijl in figuur 6 geeft de situering van Woensdrecht in westelijk Noord-Brabant.

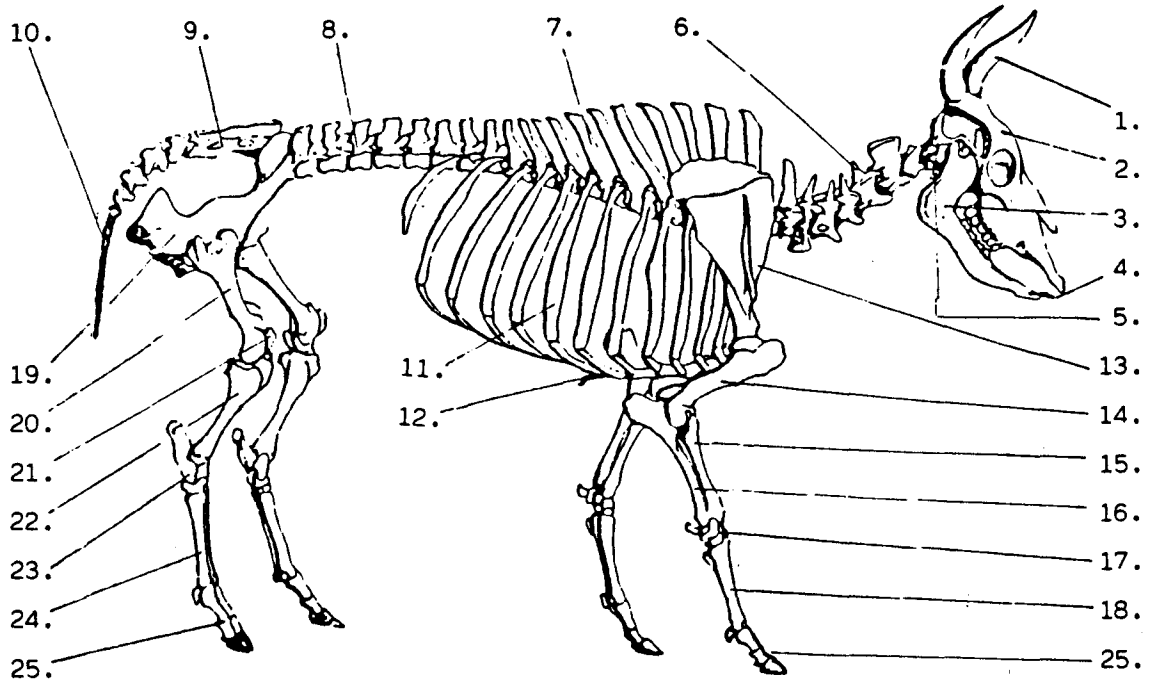
NOTEN.

1. De globale bodemkaart van Nederland (1986), geeft aan dat in Woensdrecht een poldervaaggrond is met kalkrijke en kalkhoudende bodem, die bijzonder geschikt is voor het conserveren van bodemmateriaal. Bodemkaart is samengesteld door Ir. G.G.L. Steur, uitgave: Stichting Bodemkartering, Wageningen.
2. Clason, A.T. (1980) Archeozoölogie, syllabus van de Archeozoölogische afdeling van het Biologisch Archeologisch Instituut, Groningen. (Pag. 75-76)
Kroon, Dr. H.M. (1915). De leer der leeftijdsbepaling bij huisdieren. (Pag. 51-80). Maastricht.
Wijngaarden-Bakker, Dr. L.H. van, (1985), syllabus zo-oarcheologisch practicum. Instituut voor Prae- en Prothistorie. Amsterdam. (Pag. 23-28)
Silver, A. (1969), The ageing of domestic Animals. in: Brothwell and Higgs: Science in Archeology, Bristol. (Pag. 285-297).
3. Clason, (1980), (Pag. 78-80).
Kroon, (1915), (Pag. 96 - 100).
Wijngaarden-Bakker, (1985), (Pag. 48).
Silver, (1969), (Pag. 298-299).
4. Clason, (1980), (Pag. 79).
5. Dommerhold, E.J. (1953) Het varken. Doetinchem. (Pag. 86).
6. Mensch, P.J.A. (1974), A Roman Soup-Kitchen at Zwammerdam?, in: Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek. Jrg. 24. (Pag. 159-165).
7. Boessneck, J. (1969), Osteological differences between Sheep (*Ovis aries* Linné) and Goat (*Capra hircus* Linné). in: Brothwell and Higgs: Science in Archeology, Brostol. 1969.
8. Silver, (1969), (Pag. 297).
9. IJzerdreef, G.F. (1981), Bronze Age Animal Bones from Bovenkarspel. Uitgave R.O.B. (Pag. 90).
10. IJzerdreef, (1981), (Pag. 90).

Helmond, 5 april 1989

Theo de Jong.

Namen van de skeletelementen van het Rund (Bos taurus).

1. Hoornpitten	12. Borstbeen, sternum
2. Schedel, cranium	13. Schouderblad, scapula
3. Onderkaak, mandibula	Sleutelbeen, clavicula
4. Losse tanden, dentes	14. Opperarmbeen, humerus
5. Tongbeen, os hyale	15. Spaakbeen, radius
6. Halswervels, vertebrae cervicales	16. Ellepijp, ulna
7. Borstwervels, vertebrae thoracales	17. Handwortel, os carpale
8. Lendewervels, vertebrae lumbales	18. Middenhandsbeen, metacarpus
9. Heiligbeen, vertebrae sacrales	19. Bekken, pelvis
10. Staartwervels, vertebrae caudales	20. Dijbeen, femur
11. Ribben, costae	21. Knieschijf, patella
	22. Scheenbeen, tibia
	Kuitbeen, fibula
	23. Voetwortel, os tarsale
	24. Middervoetsbeen, metatarsus
	25. Kootjes, phalanges.

Bijlage 2.1

BOTRESTEN:

ALGEMENE GEGEVENS

WOENSDRECHT (WEST NOORD-BRABANT) 11 - 02 - 1989

Vroeg-Karolingisch

ongeschonden_oudste_laag

Vondstnr.	skeletdeel	heel	fragment(en), welk(e)	links rechts mediaal	diersoort	(post)mortale sporen schotwondsporen kapsoren snijsporen	recente breuken knaagsporen verbrandsporen kooksporen secundaire ge- bruiksporen	patho- logie en/of breuken
1	humerus		mediale diafyse fragm.	R	Rund (Bos t.)	x		
2	pelvis		mediaal fragm./pubis symfysis.	M	Rund	x		
3	costa		fragment		Rund			
4	costa		fragment		Rund			
5	vertebra lumb.		fregm. dorsale uitsteeksel		Rund			
6	onderkaakkies	(x)	M1	L	Rund adult >> 6 m.			
7	onderkaakkies	(x)	P3	R	Rund (juv.) > 3 w. < 30 m.			
8	vertebra thor.		fragment centrum	M	Rund (juv.) pasgeboren.			
9	mandibula		fragm. met I1,2,3 en C1 2x	M	Varken (Sus domesticus)	x		gebroken hoektand
10	costa		fragment	R	Varken	x		
11	costa		fragment	L	Varken	x		
12	costa		fragment epifyse	?	Varken	x		
13	os unciforme	x		L	Varken			
14	ulna		distale epifyse	L	Varken			
15	pelvis		fragm. acetabulum+ischium	R	Varken juv.			
16	pelvis		fragm. ilium	L	Varken			
17	femur		proximaal fragment+epifyse	R	Varken	x		
18	os naviculare	x		L	Varken			
19	metatarsus V		proximaal fragment	L	Varken	x		

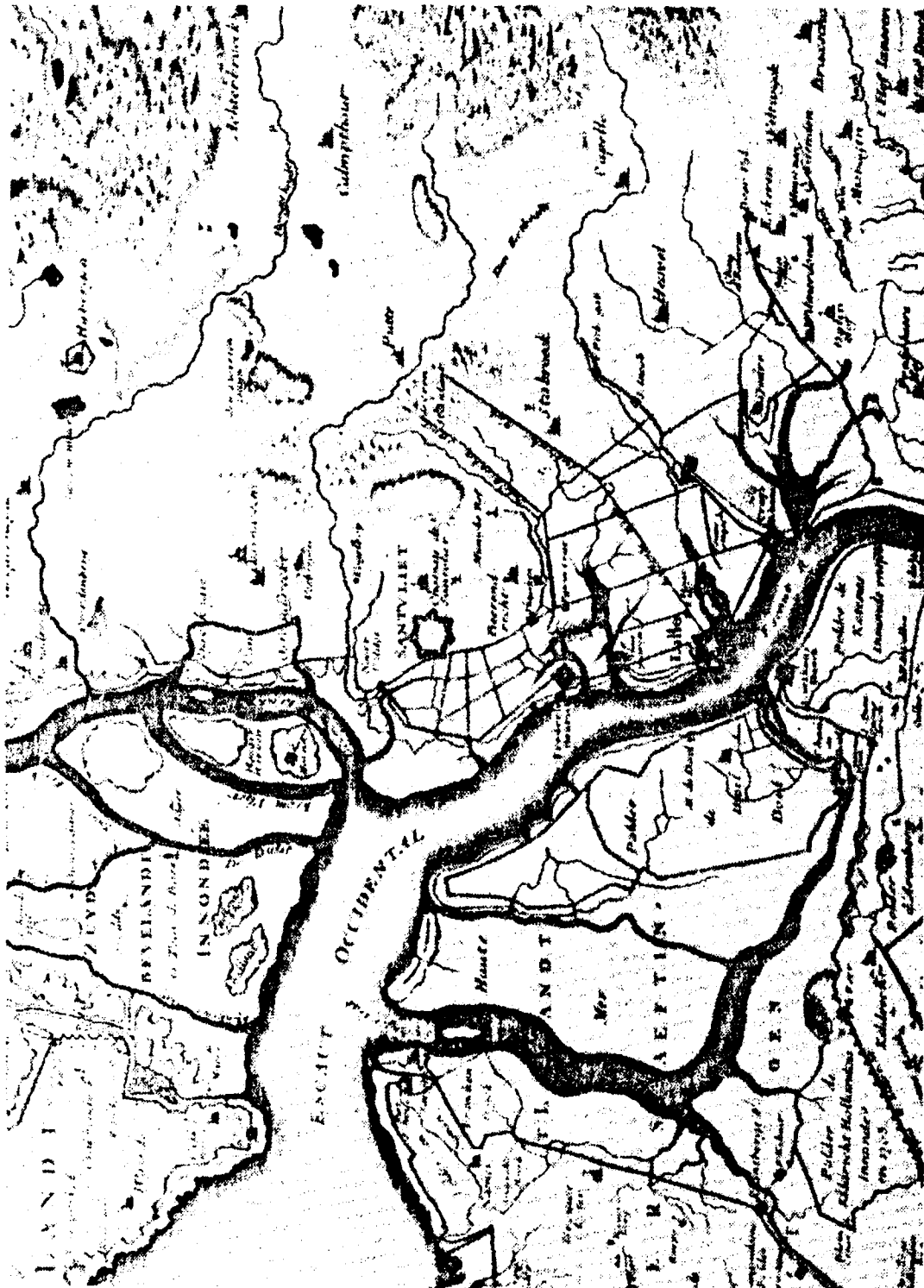
20	phalanx I	x	proximaal epifyse	?	Schaap/geit	
21	phalanx I			?	Schaap/geit	
22	phalanx II	x		?	Schaap/geit	
23	phalanx II	x		?	Schaap/geit	
24	phalanx III	x		?	Schaap/geit	
25	femur		diafragma fragment		Schaap/geit	
26	mandibula		zonder tanden	R	Schaap/geit	
27	vertebra thorac.		redelijk compleet	M	Schaap juv.	
28	vertebra thorac.		dorsale uitsteeksel	M	Schaap juv.	x
29	vertebra thorac.		dorsale uitsteeksel	M	Schaap juv.	x
30	vertebra thorac.		dorsale uitsteeksel	M	Schaap juv.	x
31	vertebra thorac.		laterale uitsteeksel	M	Schaap juv. < 5 jaar	x
32	vertebra lumbalis		redelijk compleet	M	Schaap/geit	
33	vertebra lumbalis		redelijk compleet	M	Schaap/geit	x
34	vertebra lumbalis		costale epifyse	M	Schaap/geit	
35	vertebra lumbalis		laterale uitsteeksel	M	Schaap juv. < 5 jaar	
36	vertebra lumbalis		laterale uitsteeksel	M	Schaap/geit	
37	cranium frontalis		pterigoidea	R	Schaap/geit	
38	vertebra caudalis			M	Schaap/geit	
39	sternum		fragment	M	Schaap/geit	
40	costa		fragment	R	Schaap/geit	x
41	costa		fragment	R	Schaap/geit	x
42	costa		fragment	R	Schaap/geit	x
43	costa		fragment	L	Schaap/geit	x
44	costa		fragment	L	Schaap/geit	x
45	costa		fragment	L	Schaap/geit	x
46	costa		fragment	L	Schaap/geit	x
47	metacarpus		proximaal fragment	R	Schaap	x
48	metacarpus		diafragma fragment	?	Schaap/geit	x
49	metacarpus		fragment		Schaap/geit	
50	femur		diafragma fragment		Schaap/geit	
51	femur		diafragma fragment		Schaap/geit	

HUIJBERGEN EN HET VEEN

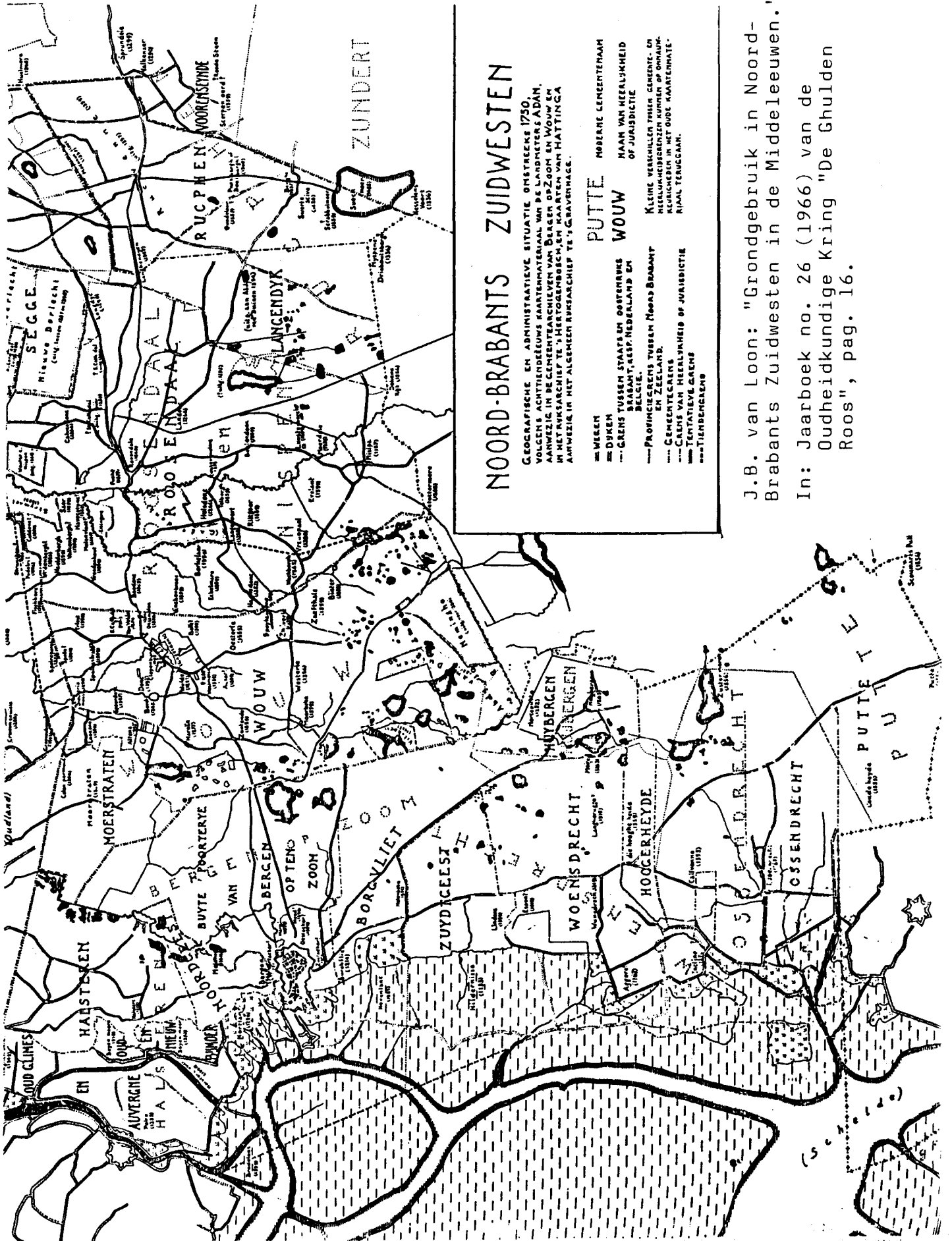
Op bijgevoegde kaartjes zien we dat Huijbergen verbonden is met de Zoom. Veel dalen werden door het zand afgesnoerd en in de kommen kon zich veen ontwikkelen. Vanuit de moergebieden tussen Achterbroeck en Calmthout zien we de Hoogerheyde R(Riole) naar de Schelde gaan. Dit zal ongetwijfeld ook een turfvaart zijn geweest. Namen als Swerten Duyn en Swerte Moer en de veenderij Het Eiland (zie lijst van bezittingen vóór 1789, Gedenkboek Huijbergen) wijzen hierop.

Er werd een schenking gedaan aan Willem Heussche Bollaert in 1263. Bezat deze Wilhelmus reeds veenland in 1263? Bol in Bollaert wijst op weke massa en veenspit. Bovendien lees ik in de schenkingsacte (Gedenkboek Huijbergen, p.9): Willem kreeg l. een vrij leen van 48 bunders Woustina. In het Vlaamse Meetjesland, een groot moergebied, ligt Sint-Laureins en Sint-Jan in Eremo. Het attribuut van de parochie Sint-Jan in Eremo of in de Woestine had daar niets te maken met verlatenheid van de streek. Eremo en wastina of woustina zijn technische termen voor uitgeturfde grond, die nog niet tot landbouwgrond is omgezet. Willem mocht kerk en molen bouwen en moest gronden afwateren.

Het is duidelijk. In 1263 wordt aan Willem Heussche of Wilhelmus uitgeveende grond, dus eigenlijk vrij waardeloze grond (onnutte velden), in vrij leen gegeven. Deze Willem zag het niet meer zitten en verkocht zijn uitgeveende gronden omtrent Hertspuit aan de Wilhelmieten. Bollaert zal wel duiden op het veenland van deze Willem. Verdere ontginningen voor landbouwdoeleinden zag deze man niet zitten en de Wilhelmieten werden bereid gevonden het ontginningswerk ter hand te nemen.

Kaart:N.de Fer:Les environs d'Anvers,d'Hulst,d'Axel,de Santvliet,de Lillo,de Saint Nicolas et du Sas de Gand. A Paris chez N.de Fer Geographe du sa Majesté Catolique et de Monseigneur le Dauphin dans l'isle du Palais sur le quay de l'Orloge; Aux Privilege du Roy Royale (gedateerd 1709).

NOORD-BRABANTS ZUIDWESTEN

GEOGRAFISCHE EN ADMINISTRatieve SITUATIE ONSTREKS 1750, VOLGENS ACHTTIENDIENDE KAARTMATERIAAL VAN DE LANDMEETERS ADAM, AANWEEZIG IN BEGRIJPELIJKHEIDEN VAN BERGEN OP ZOOH EN WOUW EN IN HET KUNSTARCHIEF TE 'S HERTOGENBOSCH, EN KAARTEN VAN HATTINGA AANWEEZIG IN HET ALGEMEEN RONSARCHIEF TE 'S GRAVENHAGE.

- WIELEN ROEBERRE GEMEENTEMAAK
- DUREN MAAN VAN HEERLJKHEID
- GRENZEN TUSSEN STAATEN OOSTERREKS OF JURISDICTIE
- GRENZEN TUSSEN 'S-HERTOGENBOSCH EN BELGIË
- GRENZEN TUSSEN Noord Brabant EN ZEELAND
- GEMEENTEGRENZEN
- GRENZEN VAN HEERLJKHEID OF JURISDICTIE
- TENTATIEVE GRENZEN
- TIENDEBENEN

J.B. van Loon: "Grondgebruik in Noord-Brabants Zuidwesten in de Middeleeuwen."
 In: Jaarboek no. 26 (1966) van de Oudheidkundige Kring "De Ghulden Roos", pag. 16.

Toen was uiteraard nog niet alle veen vergraven. De Hoogerheyde R op bijgevoegde kaart gaat naar de Schelde. Huijbergen voerde dus ook turf uit ten behoeve van de Vlaamse steden. Vlakbij de uitmonding lezen we "Peerdenberg". Liep er een jaagpad langs deze turfvaart?

Vóór 1263 was Willem dus reeds bezig met het uitvenen omtrent Hertspuit. De strijd om het oostelijk deel van Huijbergen wijst erop dat daar nog waardevolle turf zat. Men voert geen proces om onnutte velden. De naam Huijbergen moet op de een of andere wijze ook in verband staan met dat nu verdwenen veen.

Hui is hetzelfde als wei. Dit is een dunne vloeistof na afscheiding van de kaasstof, of denkend aan bloed: bloedplasma, ontdaan van vezelstoffen.

Bloedwei is geelbruinig. Huijbergen werd omgeven door veen. Er was dus in die bergen een hoge grondwaterstand en er kon zich gemakkelijk veen vormen. Leek dat water aan de oppervlakte op bloedwei?

Kortom, de technische term wastina (woustina) te Huijbergen wijst er duidelijk op, dat Huijbergen reeds vóór 1263 bewoond was door turfgravers. Wastina staat voor uitgeveende grond. Willem Heussche bezat daar veenland (Bollaert).

Gebruikte literatuur:

Gedenkboek Huijbergen 1264-1964.

Beatrijs Augustyn en Erik Tholen: Van Veen tot Bos.

Krachtlijnen van de landschapsevolutie van het Noordvlaamse Meetjesland van de 12e tot de 13e eeuw, in: Historisch-Geografisch Tijdschrift 1987, nr. 3 p. 100, betreffende de termen Eremo of In de Wastina.

Boxtel, 16 februari 1990.

Drs. H.J.M. Thiadens,
historisch-geograaf.

Woensdag den 17 April 1844

Daar de Burgemeester mijheden konde
 Middag gelast heeft, om uit te het kol-
 gende te rapporteren, dat in den nacht
 tussehen 30 en 31 Maand 1844 op het gidsche
 Gemeente Huis gelegen tegen de Putteke-
 baan een nieuw huis is getimmerd geworden
 met een steenen getel, en verder behoorlijk
 met stroo gedeekt, en dadelijk is betrokken
 geworden door St. Maria Sijkerbuis welke
 de kamer die hy tekozen bevoorde by Zyn
 Vader St. Sijkerbuis ontienind heeft,
 en daar dit bouwen niet alleen zonder
 permissie, maar wilke keuring ende macht
 heeft plaats gehad, ga zalp tot op gisteren
 Lynde' Landag in den loop van den dag door
 den Burgemeester in persoon is gelieve
 geworden, met meer andere Burgers van
 Hegerheide, die des gebedert wordende
 kunnen getrepen worden, en daar de Bur-
 gemeester wel kon plan is, het bedvelde
 gebouw, door arbeiders publiek te doen
 sloopen, onder opzicht en in tegenwoordig-
 heid van Zynen veldwachter, - hierop,
 alvorens zulke te verrigten, den raad hoedamig
 te handelen kon 1100. et. sinovachtende, en
 wederkeering antwoord.

heb. J. terbant te hyn
 De veldwachter van waendit

J. Verlinde
 1844

Jan van vel edele. Sticht. Heer
 van kantonnegter
 Bergen op Zoom

BRIEVEN UIT 1844

Van de heer E. Suykerbuyk ontvingen we een paar brieven uit het archief van de Gemeente Woensdrecht uit 1844. De inhoud ervan lijkt ons interessant genoeg om deze te plaatsen.

Woensdrecht den 1 April 1844

Daar de Burgemeester mij heden voor de middag gelast heeft, om U Weledel Achtbare het volgende te rapporteren, dat in den nacht tusschen 30, en 31 Maart 1844 op het gedeelte Gemeente Heide gelegen tegen de Putschebaan, een nieuw huis is getimmerd geworden met een steenen gevel, en verders behoorlijk met stroo gedekt, en dadelijk is betrokken geworden door Adriaan Suijkerbuyk welke de kamer die hij te voren bewoonde bij zijn vader Adriaan Suijkerbuyk ontruimd heeft, en daar dit bouwen niet alleen zonder permissie, maar willekeurig in den nacht heeft plaats gehad, Ja zelfs tot op gisteren Zijnde Zondag in den loop van den dag, door den Burgemeester in persoon is gehoord geworden, met meer andere Burgers van Hogerheijde, die des gevordert wordende kunnen geroepen worden, en daar de Burgemeester wel van plan is, het bedoelde gebouw, door arbeiders publiek te doen sloopen, onder opzicht en in tegenwoordigheid, van Zijnen veldwachter hierop, alvorens zulks te verrigten, den raad hoedanig te handelen van UWel. Achtb. inwachtende, en wederkeerig antwoord,

heb d'Eer van te zijn
De veldwachter van Woensdrecht
J. Verlinde

Aan den Wel Edele Achtb. Heer
Heere Kantonregter te
Bergen op Zoom.

Wij onderge tekende Personen J. Permetieren De Maer
 Eest genaede Kameel die deede Kalle in Laalt genaede
 Eelhyder by de woon Ochteig te Waensdrecht.
 Mit ont op den 20. September Jonst deden in de water vloed
 Schelde en Helen Sloeven op hier ha Dreek Westeend van
 Ven Bergen op Jaem Wij ont in het water bevanden en
 Jaer op ten verren of Hond en Parloen Hagen Posteen
 en het water slech op Krome vlaeyen en Een uur daar naar
 lange ge se bresken hoorden Wij ont op dat ge Schreef naar
 hem toe begaven by naar hem kammende Wij Hagen dat
 hij by naar toot wat Wij ont in het ge waer hielden en ont
 Belt deden hem te reddden het welk ont lichte en met
 grote maeten an het strand kregen Jander Wij nog lange
 sprak van hen ge hoord hadden en de Maer koch naar
 ten huut be gaf om ten ker te krijgen en hem des vrest
 naar het huut van Van Melste op de helder nulle en An
 de the bevalen dat hij hem goed be waken vanden en
 Wij den volgende dag smorgent ten 7 uren ont ten huutten
 van J. melste begaven tot ander saak van dese verdoen en
 Wij hem in de haek van den haard vande herten en
 leggende tegen hem of hij ont niet kende en hij leggen
 de meen en wij leggende dat wij zijn vorderen waren en
 van J. melste hoorden dat den Dichtoor van Uthendrecht
 ende raagt bij hem wat ge weest en hem in een fligte
 slaad had bevende en op het oogen blick den Dichtoor
 Jaer weer kwam en leggende dat hij doet dat hij doet was
 en daar op ge waer weerde dat hij een hammen belt in
 vjan had ken had het welk door J. melste ge vande
 wat en be drade 372 guldt en wij hem vrede of hij nog meer
 kwyd wat hij met een vlamme stem leggende ja raog twee
 wakkien mit heeten legdederl en leggende dat 47. tuffen
 de 7 end hondert guldet en it en zijn Perplui en
 wij hem vragende waar hij van duan wat en hij op gaf
 van Hamstedt en hietede Damiel Clement by de traek
 Heland en hij ont vrede wat wij maette hebben voor

1844

Bericht van redding

Wij ondergetekende Personen J. Permetier en A. de Moor Eersgenoede Komies der derde Klasse en Laastgenoede Erbijder Bijde woon Achtig te Woensdrecht.

Wij ons op den 20 September Jonst Leden in de watervloed Schelde en Zesen Stroom op Sierka Drei Kwertiers uur van Bergen op Zoom wij ons in het water bevonden en daar op een verren afstand een Persoon Zagen Passeren en het water Sterk op kwam vloeijen en Een uur daar naar Eenge geschreewen hoorden Wij ons op dat geschreew naar hem toe begaven bij naar hem kommende wij Zagen dat hij bij naar doot was Wij ons in het gevaar Stelde en ons Best deden hem te Redden het welk ons lukte en met Grote moeten an het Strand Kregen Zonder wij nog Eenige Spraak van hem gehoord hadden en A. de Moor Zich naar Een huis begaf om Een Ker te Krijgen en hem vervoert naar het huis van Jan Melsse op heldernisse en An deze bevolen dat zij hem goed bewaken Zouden en wij den volgende dag Smorgens ten 7 uren ons ten huissen van J. Melsse begaven tot onder Zoek van deze persoon en wij hem in de hoek van den haard vonde Zetten en Zeggende tegen hem of hij ons niet Kende en hij Zeggende neen en wij Zeggende dat Wij Zijn Redders waren en van J. Melsse hoorden dat den Dokter van Ossendrecht in de nagt bij hem was geweest en hem in Een Slegte Staad had bevonde en op het oggenblik den dokter daar weer kwam en Zeggende dat hij dagt dat hij doot was en daar op gewaar wierde dat hij Een Zommen Geld in Zijn Zakken had het welk door J. Melsse gevonden was en bedrade 372 gulde en wij hem vrade of hij nog meer kwijd was hij met een vlauwe Stem Zeggende Ja nog twee Zakken met Zeezen (Zeeuwse?) Regdaders en Zeggende dat Er tussen de 7 en 8 hondert guldies in is en Zijn Perplui en wij hem vragende waar hij van daan was en hij op gaf van Zamslag en hietede Daniel Riemens 5e destreck Zeland en hij ons vrade wat wij moeste hebben voor

hem te steden en wij hem And woerde dat wij eerst
 hande taeken naar zijn verlaeren gelde. Wom meer het
 Water gestellen was en wij ons maar middag ten twee
 vrom in het Water begaven en om drie uren zijn
 verlaeren geld en Papius vonden en hem het ter
 hand ge steld in te gen woerdig van J. Mellhe en zijn
 vrom en zijn hand Pieter Mellhe die met ons in het
 Water is ge weest en doon hem ge steld was en wij ons
 ge scheid stelde om Weg te gaan en hij ons vrede wat
 wij hebben maecten en wij hem ont woerde dat hij
 hande gesien dat ons taek wam en ons gaf tien gulde
 vrom ons twee en wij hem tijde dat het een huyte be
 loning was voor hoe een redding en hij ons ont
 woerden dat het zijn gelde niet en was een en om
 die reden seggen de tegen hem dat er beteren
 beloning ons duar voor hantakenen voor hoe een
 redding en gevaer stelling in een goede be handeling
 een heer bij d'ag zijn tijd tak was in wat een parte
 vrom met ver bekende Papius en Mellhe

Mijn Heer wij ver taeken
 vromde Lambaefu de gasc heijde
 hande walle hebben om ons sijn en
 mede werking te zijn vrom een
 beter be loning duar vrom de
 behamen want vrom beeffe tijde
 den wonder die seggen dat het
 een belon huyte be loning is
 vrom hoe einden

hem te Redden en wij hem And woorde dat wij Eerst
Zoude Zoeken naar Zijn verlooren gelde wanneer het
Water gevallen was en wij ons naar de middag ten twee
uren in het water begaven en om Drie uren Zijn
verloren geld en Perplui vonden en hem het ter
hand gesteld in tegenwoordig van J. Melsse en Zijn
vrouw en Zijn Zoon Pieter Melsse die met ons in het
water is geweest en door hem gesteld was en wij ons
Ge Ried stelde(klaar maakten) om weg te gaan en hij ons
vrade wat wij hebben moeten en wij hem Antwoorde dat hij
Zoude geven dat ons toekwam en ons gaf tien gulde
voor ons twee en wij hem Zijde dat het Een slegte be-
loning was voor Zoo Een Redding en hij ons Ant-
woorden dat het Zijn gelde niet en waarren en om
Die Reden Zeggende tegen hem dat Er beteren
beloning ons daar voor Zou toekomen voor Zoo Een
Redding en gevaar stelling en Een goede behandeling
en hier Bij Nog Zijn Rijdzak war in was Een Porte
vuilie met verscheidene Papieren en Wissels

Mijn Heer wij ver Zoeken u
vriende lank of u de goed heijd
Zoude welle hebben om ons hier in
medewerking te Zijn voer Een
beter beloning daar voor te
Bekomen want velen treffelijke
Inwonders die Zeggen dat het
Een helen Slegte beloning is
voor Zoo Een daden.

Brief aan Burgemeester Couwenbergh.

Inventaris nr. 1615 (voorlopig),
Gemeente-archief Woensdrecht.

VAN WAT VERDWEEN....., DEEL II DE VELDWACHTER; VELDWACHTERSHUIS 'JANUSKE DE RUITER'

Je kent hem al vroeg in je leven; je moet er voor uitkijken, maar misschien is hij ook best aardig.

Ik heb het over de veldwachter, die uit het dorpsbeeld verdwenen is. Adrianus Dingemans, bijgenaamd "De Ruiters", was een van de mensen die in Ossendrecht als veldwachter tussen ± 1800 en 1942 hebben gediend.

DE GEZAGSDRAGERS.

Van de heer C.A. de Bosson is geen juiste datum van in diensttreding bekend. Wel dat hij tot 6 oktober 1818 zijn functie heeft vervuld.

Johannes Ahrend deed dit van 6 oktober 1818 tot 1842. Van 1842 tot augustus 1864 was Victor Dierckx veldwachter. Zijn opvolger, Petrus Johannes Dirckx, bleef maar heel kort, n.l. van augustus 1864 tot oktober 1865.

Op 16 oktober 1865 werd oud-militair Jan Jacob Willems benoemd. In 1867 werd hij onderscheiden voor zijn hulp tijdens de cholera-epidemie, die er toen heerste.

Er was een speciale medaille van verdienste voor ingesteld.

In 1870 kwam zijn ontslag. Er was door Hendrikus Krijnen en Johannes Suikerbuik geweld gepleegd tegen de veldwachter. Hij maakte hiervan proces verbaal op. De twee wisten Willems zo te bepraten, dat hij, tegen betaling, het proces verscheurde. Hierdoor liep hij zelf tegen de lamp. Ook zou hij al eerder 6 gulden hebben ontvangen van Ludovicus Antonius Ansems voor bewezen diensten. Hiervoor was echter geen voldoende bewijs.

Men zat dus zonder gemeente-veldwachter. Dit lijkt misschien minder erg, maar er kwamen veel problemen. Dit blijkt o.a. uit een verzoekschrift van boeren en burgers

aan het gemeentebestuur van Ossendrecht.

Men voelde zich niet meer veilig en stelde voor, zo spoedig mogelijk een goed veldwachter te plaatsen. Ook noemde men hierbij een ruime wedde van f 400,-- per jaar, een vrije woning met tuin en een toeslag voor extra diensten. Dit vooral om omkoperij te voorkomen. Het was ondertekend met 47 namen.

Het bestuur trok iemand van buiten de gemeente aan. Op 17 januari 1871 verscheen in Ossendrecht Hendrikus de Voogd. Is de man misschien geschrokken van de situatie in deze plaats? Het staat niet vermeld. Maar op 9 maart 1871, dus binnen twee maanden, werd hij al opgevolgd.

DE PERIODE DINGEMANS.

Cornelius Lambertus Dingemans uit Ossendrecht werd in 1860 benoemd als onbezoldigd veldwachter en hij was tevens in dienst als boswachter bij een zekere heer David. Hij werd de nieuwe man, ondanks zijn bijna 55 jaar. Deze man, steunend op zijn kennis en ervaring bleef tot 1883. Toch is niet alles naar wens verlopen, want in 1882 kwam er versterking van de marechaussee. Om de gehele toestand beter in de hand te kunnen houden was hier sterk op aangedrongen. Of iedereen daar blij mee was, is een andere vraag.

In 1883 volgt zoon Adrianus Dingemans, 24 jaar oud en in het bezit van de bevoegdheid van onbezoldigd veldwachter, zijn vader op. Vol ambitie begint hij aan deze zware taak, die hij zal vervullen tot 1918. Misschien is hij wel de kleurrijkste man die deze functie te Ossendrecht ooit heeft vervuld. Na hem kwam, maar dat wist men toen nog niet, de laatste veldwachter.

De op 19 mei 1888 in Den Haag geboren J.A.C. Fortuin solliciteerde naar deze betrekking. Gehuwd met Maria Anna Doreen, geboren in 1891 te Terheijden, wilde hij zich graag in Ossendrecht vestigen.

Dir van

Fortuin was 13 jaar lang bij het 3e Regiment Veldartillerie geweest en werd daar korporaal.

Toen hij solliciteerde was hij controleur van de Rijks Graneninzameling te Bergen op Zoom. Hij werd te Ossendrecht als veldwachter benoemd in juli 1918. Al vrij spoedig probeerde hij naar een functie in Roosendaal. Was het alleen de financiële kant, of had hij zich verkeken op dit grensdorp?

Het was burgemeester Van der Ven, die hem, mede ook door verhoging van zijn wedde, in Ossendrecht heeft gehouden. Deze was zeer ingenomen met Fortuin. Hij bleef als gemeente-veldwachter tot 1942.

Dit beroep, dat onder de Brigade-Commandant der Rijksveldwachters te Wouw stond, werd door de Duitse bezetters opgeheven.

Fortuin was niet alleen de laatste, maar ook de "modernste" van het hele gezelschap. Door tijdsveranderingen kreeg zijn werk ook een andere indeling. Hij was in deze functie ook de eerste mobile man. Dat blijkt uit een declaratie van fietsegeld. Ook over hem kan een verhaal geschreven worden, maar dat komt misschien later.

"JANUSKE DE RUITER".

Voor de familie Dingemans is het onduidelijk waar deze bijnaam vandaan komt. Ook de oudste kinderen, die inmiddels zijn overleden, en waar ik lang geleden mee sprak, hadden geen idee. Grootvader werd misschien ook al zo genoemd, maar hun vader vertelde daar nooit iets over. Er was alleen "iets" met de familie De Ruiter uit Huijbergen, had men wel eens gehoord.

OP ZOEK IN DE STAMBOOM.

Adrianus was de zoon van Cornelius Lambertus, en deze was op zijn beurt de zoon van Maria Catharina Dingemans. Bij de geboorte-aangifte wordt vermeld:

"Op 16 mei 1816 verscheen stadsvroedvrouwe van Bergen op Zoom, wonende wijk 3, no 27 en 57 jaar, om aangifte te doen van de geboorte van een zoon van Maria Catharina Dingemans, dienstmaagd in Bergen op Zoom."

Hierbij waren aanwezig D. Voorsmit en John Dolf Coust.

De naam van de vader werd niet vermeld. Kende men hem misschien? Was zijn naam De Ruijter? Of was hij bij de ruitery in Bergen op Zoom? Of is Cornelis Lambertus bij de familie De Ruijter in Huijbergen grootgebracht?

Veronderstellingen, die niet het juiste antwoord op tafel brengen. Zoon Janus volgde dus zijn, intussen oud geworden vader op. Het was 1883.

DE KOMST VAN DE BRIGADE.

In 1882 was de Brigade Koninklijke Marechaussee in Ossendrecht gekomen, bemand door drie personen.

J. Dingemans werd veldwachter en hulppolitie.

Hoe de heren politiemensen tegen deze jonge man aankeken is een vraag. Zeker is, dat hij zijn dorp, de inwoners en de streek op zijn duimpje kende. Men kon dus moeilijk om hem heen.

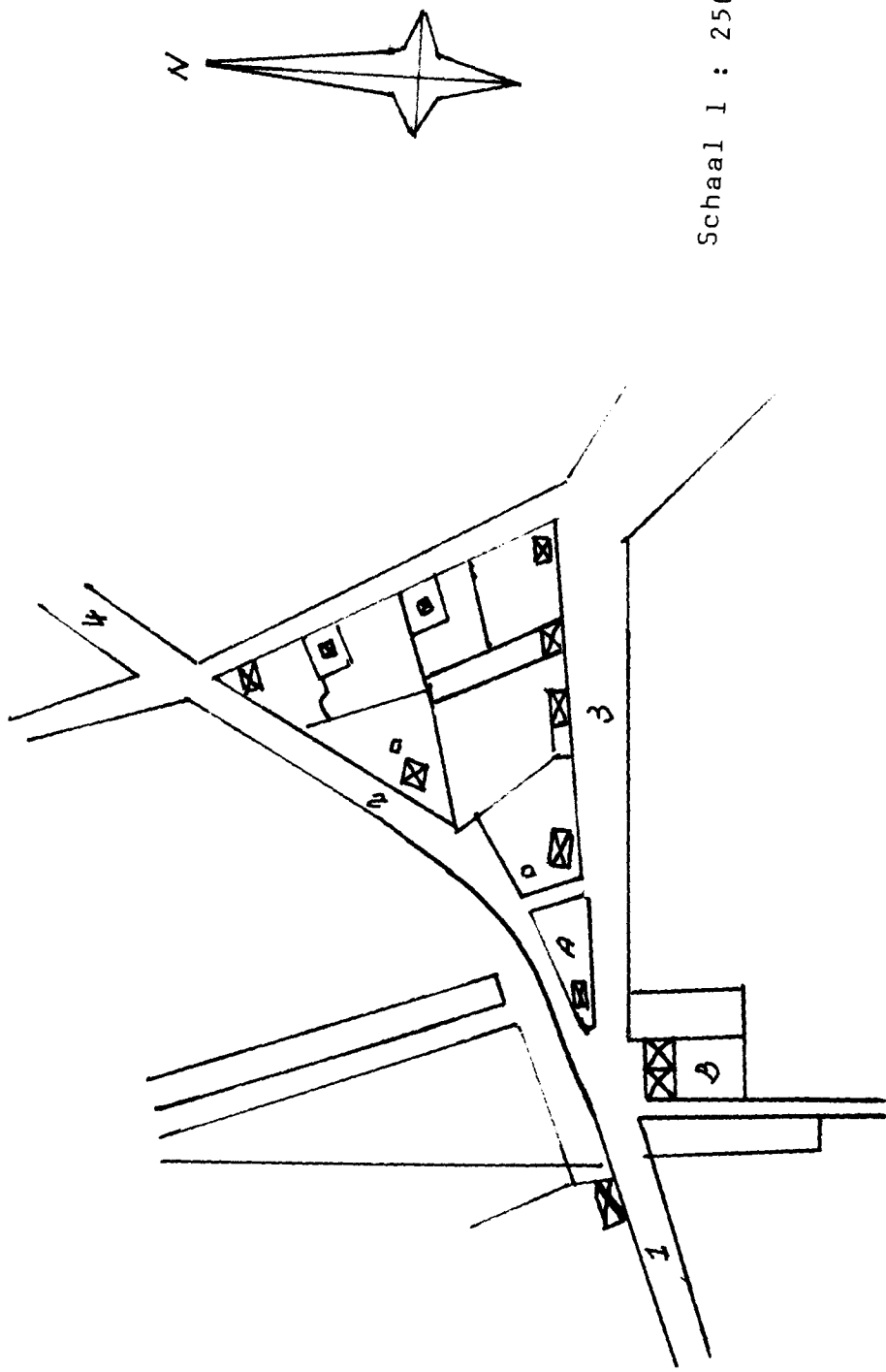
Maar deze jongeman begreep zeer wel, dat hij deze hulp en ondersteuning goed kon gebruiken. Hij was ook verzekerd van de hulp van de veldwachters van de omliggende plaatsen. Zij hadden een speciale code en gaven berichten door via het politie-fluitje. Ook werkten daar in de loop der jaren aan mee de boswachters A. Huijgens, Van Veldhoven, Damen, De Dooij, Jansen en Petrus J. Smout.

In een dorp als Ossendrecht, met zijn vele bossen, uitgestrekt polderland en het dorp zelf schamel verlicht door enkele lantaarns, was het niet altijd eenvoudig om tijdig op de juiste plaats aanwezig te zijn. Het moest ook allemaal te voet.

De mannen van Zandvliet, de zogenoemde Brazilianen, maar ook de onguere types van Kalmthout en omgeving, maakten het de gezagsdragers niet gemakkelijk.

De stropers en smokkelaars mogen hierbij zeker niet verge-

Schaal I : 2500

Hontseind; gedeelte uit kadasterkaart ± 1825.

1. Kerkstraat, nu Dorpsstraat.
2. Weg van Ossendrecht naar Huijbergen, nu OLV ter Duinenlaan.
3. Kerkstraat, nu Hondseind en gedeelte Marktje.
4. Bokkestraat, nu OLV ter Duinenlaan.
- A. Huis en tuin waar later Dingemans woonde, nu Marktje.
- B. Huis en tuin liest Schroeijers, nu fam. V.d. Bergh en fam. Mous.

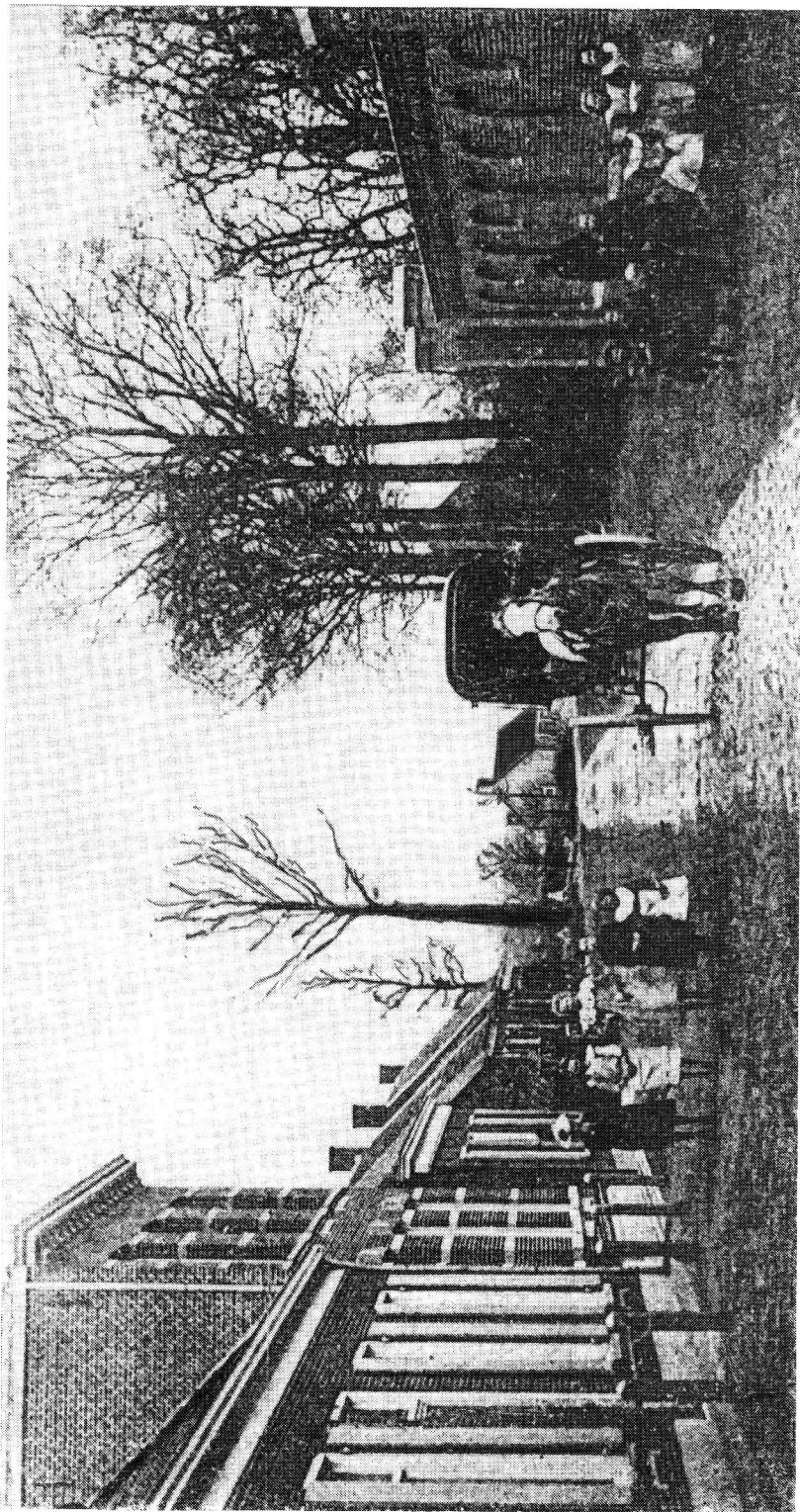

Foto van + 1902 van de Dorpsstraat te
Ossendrecht.
Rechts de ommuring van het St.-Elisa-
bethsgesticht, 't klooster. Links enkele
thans nog bestaande panden.
Centraal op de achtergrond de woning van
veldwachter Dingemans, gelegen op het
huidige "Martje"; zie A op het kaartje.

ten worden.

Daarbij kwam dan nog het cafébezoek, waarvan het Hontseind het zware middelpunt was.

JANUS, DE MAN VAN HET HONTSEIND.

Op 28 april 1890 trouwde hij met Dimphena van Veldhoven uit Ossendrecht, dochter van Cornelis van Veldhoven en Catharina Koolen. Hierbij waren aanwezig: zijn vader, (zijn moeder Wezenbeek was al overleden), haar ouders en broer, de bakker Stan Cleeren en Jacobus Minderhoud en Adriaan Kooiman van de Brigade der Koninklijke Marechaussee. Het jonge paar ging wonen op de grens van het dorp en het buurtschap Hontseind.

De woning was van Tiest Schroeijs, beter bekend als "Tiesje Tax". Hier kregen zij zeven kinderen en bleven er wonen tot 1905. Het gemeentebestuur had toen voor een andere woning in, de later zo genoemde, Doktersstraat gezorgd. Daar heeft ook Fortuin gewoond. Het oude pand is afgebroken in 1908.

Samen met de tuin werd deze ruimte het latere Marktje, en ook het middelpunt van het dorp. Dit midden voelde "De Ruiters" toen al aan: aan de ene kant de polder en het dorp, aan de andere kant de rest van Ossendrecht. Hij moest op beide gebieden opereren. Dat was hem wel toevertrouwd, dat voelde hij aan. Dingemans was de gardevil. Met zijn sabel en snaphaan in vol ornaat, correct en zonder angst.

Maar hij funktioneerde net zo gemakkelijk in burger, met platte pet, tussen de gewone man.

Dan bezocht hij de barbier "Pjier den Bienk" in de Bokkestraat en babbelde met stropers en smokkelaars. Hij kende bepaalde mensen van het dorp, waarvoor hij soms iets meer moest doen. Hij kneep ook wel eens een oogje dicht. Een man van de streek, die alles wel goed heeft aangevoeld. Hij liet nooit over zich lopen. Daardoor hield hij het

Bij de optocht van de H. Kindsheid te
Ossendrecht $\pm$ 1913.
Op de voorgrond veldwachter Adrianus
Dingemans, geflankeerd door leden van
de marechaussee.
Op de achtergrond links het patronaat
en rechts het huis van Van der Poel
later Sjefke Venne.

hier ook vele jaren vol.

Bij zijn 25-jarig dienstjubileum werd hij onderscheiden met de zilveren eremedaille van de Huisorde van Oranje-Nassau.

"DE RUITER" WAS EEN MANUSJE-VAN-ALLES.

Een vast dienstrooster had hij niet; het woord "overuur" bestond niet voor hem.

Hij was aanwezig bij openbare gelegenheden en feesten; voor geldtransport was hij gewapend begeleider. Ook berichten overbrengen was soms zijn taak. Mannen met verlof uit Duitsland moesten, i.v.m. de belasting, zich bij hem melden.

's Zondagsavonds moest hij "de cafés sluiten", zoals hij dat zelf noemde.

Als de deurwaarder kwam met namen van mensen, die nog belasting moesten betalen, dan "vertaalde" hij de namen in bijnamen aan zijn dochter. Dan pas kon zij deze man de plaatsen aanwijzen waar ze woonden.

Gingen er beesten dood, dan werd Dingemans er op uitgestuurd om te kijken of men het vlees nog kon gebruiken. Hij kon er natuurlijk niks aan doen, dat er ook wel eens een stukje naar zijn vrouw werd gebracht.

Hij is ook nog afroeper geweest bij koopdagen, maar dat werd in 1896 officieel verboden.

In Ossendrecht waren zo'n 75 tot 100 tapvergunningen. Deze moesten zichtbaar worden opgehangen. Daarvoor was controle nodig. Hij verdeelde die over een langere periode, want het leverde overal een borrel op. Zo ging het ook bij de zwak-alcoholische drankvergunningen.

Ook 's nachts was Janus wel op pad. Zo betrapte hij dieven die in de kerk het offerblok aan het lichten waren.

"Halt of ik schiet", was het bevel, maar ze vluchtten. Er klonk een schot. De volgende dag was er niemand in

in het dorp gewond. Later vernam hij dat een man uit Kalmthout zich daar bij de dokter had laten verbinden voor een schotwond.

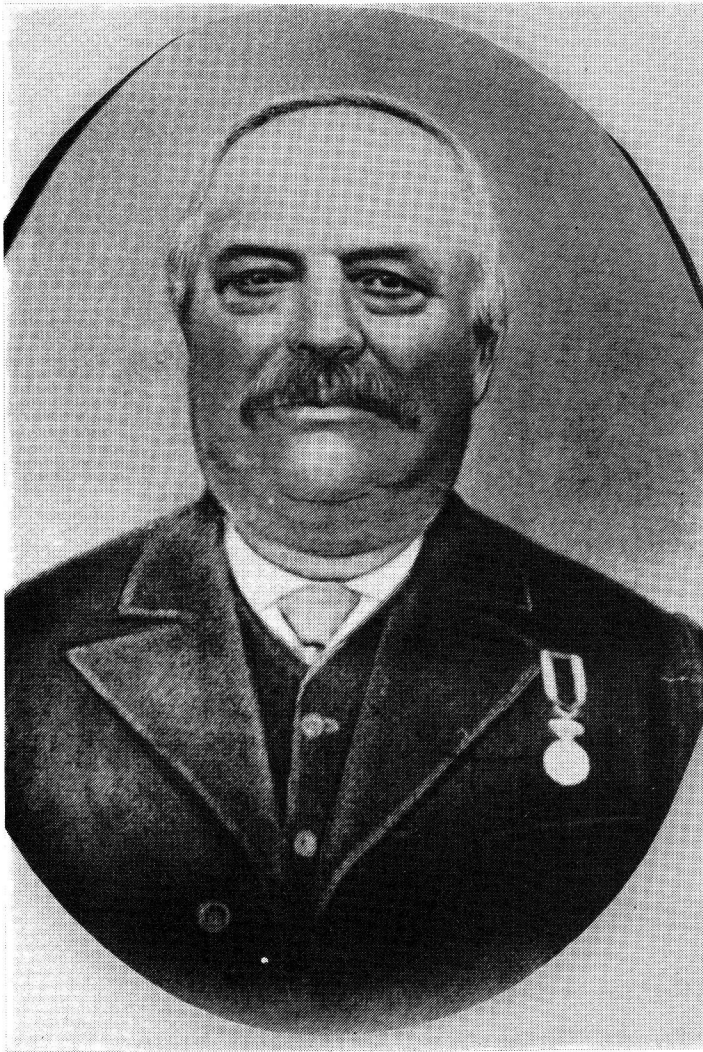
De mensen in Ossendrecht hielden van muziek en dans. De jongelui vonden wel een muzikant die, stiekem, in een café wilde spelen. De wals, de Redewals, en de schotties waren geliefde dansen. Men moest echter oppassen voor "De Ruiter". Kinderen werden dan op de uitkijk gezet. Die moesten snel melden als hij in aantocht was. Zij kregen hiervoor wel eens een drankje of een "tuttele-faire" (snoepgoed).

De veldwachter was natuurlijk niet altijd de verliezer. Zo een keer op het Hontseind.

't Was mistig, maar men nam toch het risico om muziek te maken en te dansen. Wachtposten werden uitgezet. Een van die kinderen was Kaatje Dierkx (de latere zuster Marie Adolphine). Lette ze niet goed op? Of was het zo mistig? Ineens stond de veldwachter voor haar. Ze schrok en liep snel naar het café van Dominicus, deed de deur open en riep: "De Ruiter!". Maar Janus stond al naast haar. Het enige wat Dominicus zei was: "Da ziennik, verdomme, zelf ook wel!"

Ook een ander voorval gebeurde op het Hontseind in het café van Netje de Dooij.

Janus verwachtte weer dans en muziek. Hij hoorde lachende en pratende jongelui daar naar toe gaan. Het was stikdonker. "Och," dacht hij, "ik zet mij aan de gevel weg, en wacht het maar af." Na een tijdje ging de deur open en kwamen enkele dames naar buiten. Het sanitair stond toen nog op een laag peil. De dames gingen maar aan de gevel zitten, vlak voor de voeten van de wat ineem gedoken veldwachter. Toen de meisjes alles weer in orde hadden, gingen ze weer naar binnen en hadden de man niet opgemerkt. Of Janus het wetboek heeft geraadpleegd of dit een strafbaar feit was, is nooit verteld. Hij was weer een ervaring rijker!

Zijn wij met Christus gestorven, wij gelooven dat wij met Christus zullen leven. Rom. VI : 8.

**BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
ADRIANUS DINGEMANS,**

Gemeente Veldwachter.

Echtgenoot van

DYMPHNA VAN VELDHOVEN,

geboren te Ossendrecht den 29 Juli 1859 en overleden in het Gasthuis te Bergen-op-Zoom den 21 Mei 1918, voorzien van de H. H. Sacramenten der stervenden.

Mijne krachten zijn bezweken, ik heb mijn levensloop volbracht... nu wacht ik de kroon der gerechtigheid. Job XVII : 1.

Hij was een oprecht en vroom man, vreesde God en week af van het kwad. Job I : 1.

En de vrees des Heeren is de wijsheid en van het kwaad af te wijken de verstandigheid. Job XXVIII : 28.

En gelukkig de mensch die de beproeving doorstaat, want na de beproeving zal hij de kroon des levens ontvangen, welke God beloofd heeft, aan die Hem beminnen. Jac. I : 12.

Dierbare Echtgenoot en kinderen bidt voor mij. Bemint elkander, zooals ik u heb liefgehad en de God van vrede en liefde zal met u zijn.

Mijn Jezus, barmhartigheid.

AUG. ANSEMS, R. K. Koster, Ossendrecht.

Bid voor de ziel van zaliger
Dimphena van Veldhoven

Weduwe van
Adrianus Dingemans

geboren te Ossendrecht 16 Augustus 1865 en overleden te Dongen 28 September 1937, gesterkt door de H. H. Sacramenten der Stervenden.

Zalig de doden die in den Heer sterven, want hun werken volgen hen. Openb. 13. 14.

Werkzaam van haar jeugd af, eenvoudig en oprecht van hart en godvrezend, bewandelde zij standvastig de weg des Heren en stierf in vrede.

Benauwdheden en pijnen overvielen mij; doch ik heb de Naam des Heren aangeroepen... en Hij heeft mij verlost uit al mijn kwellingen.

Ps. 114. 33.

Mijne kinderen en allen, die mij dierbaar waart om de vele en goede zorgen aan mij gewijd, treurt niet over mij; vanuit de hemel zal ik U allen beminnen en Jezus mijn Verlosser voor U bidden, opdat Hij U moge vergelden alles wat gij voor mij gedaan hebt. Wat mij betreft, de dood is goed, die het leven niet van mij wegneemt, doch die het verandert in een beter leven. H. Bern.

Mijn Jezus, barmhartigheid (100 dagen afluat)
Zoet Hart van Maria, wees mijn heil (300 d. afl.)
Jezus, Maria, Jozef laat mij in vrede met U sterven.

Zij ruste in vrede.

W. Kuppens, Koster, Organist, Dongen.

JANUS MIST DE KONINGIN.

"De Ruiters" was trots op zijn onderscheiding en zeer koninklijk gezind. Het was in de oorlogsperiode 1914-1918. Op zekere keer vernam hij, dat koningin Wilhelmina een bezoek zou brengen aan Roosendaal.

Hij vroeg verlof, bezocht de barbier, trok zijn beste pak aan met daarop de onderscheiding.

Hij reisde op die middag per tram en trein naar Roosendaal. Wie schetst zijn verbazing, toen men hem vertelde, dat het bezoek was gewijzigd en ze verder was gereisd. De koningin bezocht die dag de loopgraven op en in de Maireberg op Calfven. Notabene in zijn eigen Ossendrecht.

Dit was een flinke teleurstelling voor hem.

"DE RUITER" GEKEND OM ZIJN KRACHT EN DURF.

Hij had eens dienst tijdens Putse kermis.

De marechaussees van de Brigade Ossendrecht hadden bijna een beruchte man gesnapt, maar deze kon nog net een huisje binnen vluchten. Ze bleven bij het huis wachten en durfden niet naar binnen. De veldwachter werd erbij gehaald en men overlegde hoe de man, "Sterke Peer" genaamd, er uit gehaald moest worden. "De Ruiters", die deze man kende, bood aan om naar binnen te gaan. Tot opluchting van de politie en de vele omstanders kwam "Sterke Peer" geboeid, begeleid door de veldwachter, naar buiten.

Zoiets gaat als een lopend vuurtje rond: "De Ruiters is voor niemand bang!"

Dat vond ook opperwachtmeester Elst, de geduchte en beroemde politieman. Hij mocht Dingemans en kwam vaak bij hem op bezoek. Beiden deden graag samen de ronde. Samen waren zij ook de ruggegraat van het grote gevecht, dat tijdens de kermis plaats vond op 18 juni 1907. Een grote groep jonge mannen uit Zandvliet kwam in een zwaar gevecht met de politie. Hierbij vielen veel gewonden. Er werd geslagen en geschoten. Ook Elst en Dingemans waren

gewond. "De Ruiter" is deze inwendige beschadiging nooit helemaal te boven gekomen. Toch gaf hij de schuld niet helemaal aan de mensen van Zandvliet.

Vanuit Ossendrecht werkten veel jonge mannen in Duitsland. Dan waren er niet zoveel problemen op zondag in de cafés. Wanneer ze met verlof kwamen, b.v. met de kermis, met flink wat spaargeld bij zich, dan kwamen enkelen van hen soms lijnrecht tegenover de jongelui van Zandvliet te staan.

"De Ruiter" kreeg het moeilijk. Hij had steeds meer last van de inwendige beschadiging, opgelopen tijdens dat gevecht. In mei 1918 overleed hij daaraan in het ziekenhuis te Bergen op Zoom. Jammer, deze man had, zonder dit incident, zeker de 40 dienstjaren volgemaakt. Een gezagdrager van klasse met sterke maar soepele hand.

Hij diende onder de burgemeesters P.J. v. Mechelen, J.J. Theuns en F.J. van der Ven en ook onder de brigadiers P.J. Poulusse, L. Meijll, J. Minderhoud, P. de Bruin. K. Koster. B. de Vent, P. Postma en opperwachtmeester A. Elst.

De vrouw van Dingemans woonde nog even in de Dorpsstraat. Later ging ze bij één van de kinderen in Limburg wonen, om vervolgens naar Dongen te verhuizen, waar ze in 1937 overleed.

Het beeld van de veldwachter-in-de-straat is verdwenen. Een weg, een straat, een pleintje, genoemd naar deze man zou zeker een welverdiende herinnering aan hem zijn.

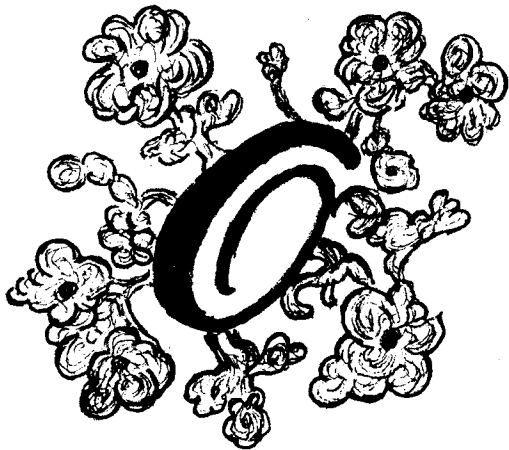
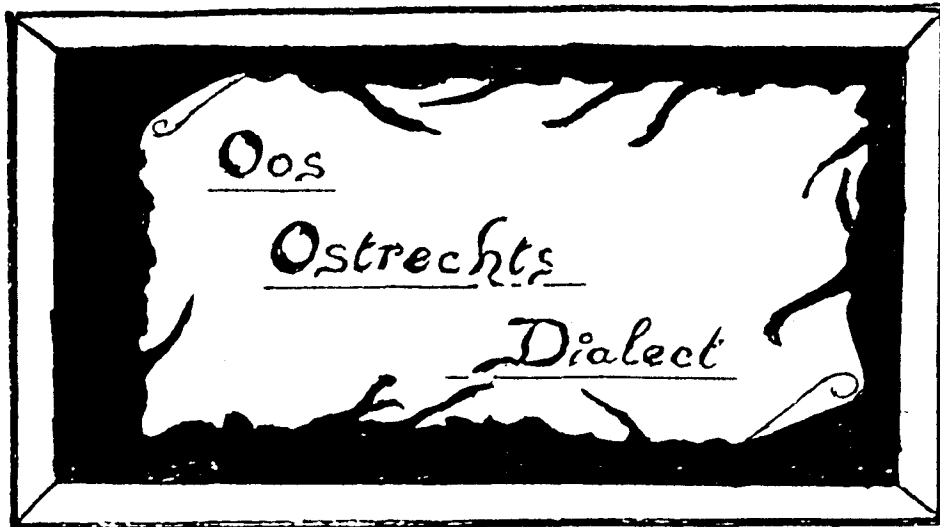
BRONNEN:

- Familie Dingemans, die ik hierbij hartelijk dank.
- Bevolkingsregister te Ossendrecht.
- Bevolkingsregister te Bergen op Zoom.
- Gemeente-archief van Ossendrecht, nr. 900-907.
- Een Eeuw Koninklijk Gezag, De Geschiedenis van de Brigade Koninklijke Marechaussee Ossendrecht/Putte door A.J. Oele. (April 1981)

Hoogerheide, 24 juni 1990

P.J. v.d. Bussche.

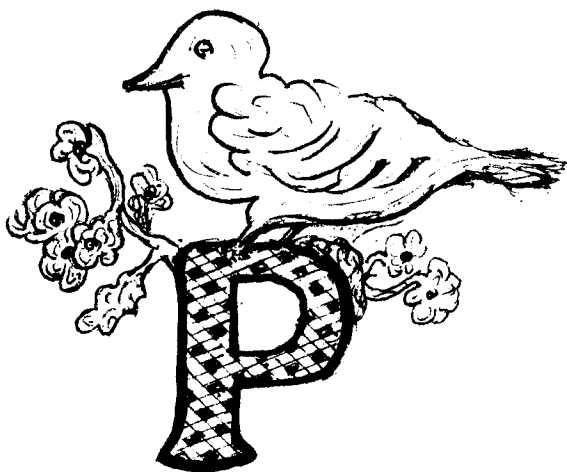

*Hoos ouder ik wordt,
dey te meer
wantrouw ik
de bekende theorie,
dat het vorjstand
komt met de jaren!*

odekloonie	: eau de cologne.
oep	: op. B.v. "Oep de poef" iets kopen: Op de pof iets kopen: Kopen en 't nog niet kunnen betalen.
oepgesodeme- laojtaofeld	: (ook: "oepgesodemierterd"): krachtterm met als betekenis: zie dat je wegkomt.
oepsteke	: aanzetten tot iets verkeerds.
oepwijne	: opwinden. B.v. De klok opwinden; Jezelf opwinden.

- oerig : hoerig.
Gebruikt in: De maan "ies oerig".
Dit wordt gezegd als de maan schuin achterover hangt.
Het betekent: We krijgen slecht weer.
-
- oesem : bruut, ongegeneerd iemand.
- oet : Gebruikt in: "Oet gij": tussenwerpsel in een gesprek.
- oew : uw.
Gebruikt in: "Oew ooge zin groter dan oewen buik": Je ogen zijn groter dan je buik.
Dit wordt gezegd tegen iemand die meer eten op z'n bord neemt dan hij uiteindelijk op kan.
- okwaarrekske : haakwerkje.
- om'ange : omhangen.
Gebruikt in:
1. "Z'êt-em om'ange": Ze heeft 'm omhangen: Ze is slecht gezind.
2. "IJ'êt-em om'ange": Hij is dronken.
- omblaoje : ombladeren, de bladzijde omslaan.
- ombras : moeilijkheden.
Gebruikt in: "Ombras emme mee iemet": Moeilijkheden, last hebben met iemand.
- ommes : immers.
B.v.: "'k-em dâ ommes al'ns gezeed": Ik heb dat immers al eens gezegd.
- ontraampeneerd : Gebruikt in: "Ontraampeneerd zijn".
Dit wordt gezegd als men moeilijkheden heeft i.v.m. een ziekte en daardoor het werk niet goed meer kan doen.
- oonderaant : onderhand.
- oonderwijl : (ook: "oonderwijle"): intussen.
- oos : 1. ons (persoonlijk voornaamwoord)
2. ons, 100 gram.
- oosdagen : hondsdagen. De dagen dat de hondsster, Sirius, opkomt als de zon ondergaat.
Dit is van 19 juli tot 18 augustus.
Het is gewoonlijk de warmste tijd van het jaar. Vroeger geloofde men dat er tijdens die dagen hondsdolheid zou voorkomen.

- oos-knuppel : houten balk, die gebruikt wordt bij 't inspannen van paarden; b.v. voor de ploeg.
- oozevaoder : (ook wel: "vaoder-oons"): Onze Vader
- ope : open.
Gebruikt in: Een "ope gerij": Een open vrouwenbroek. (al lang uit de tijd)
- orzak : oneerlijk zijn bij het spel.
- Oske Pek : de duivel.
B.v.: Hij is zo kwaad als "Oske Pek".
- ossem : asem, adem.
B.v.: "Nor oewen ossem gaope": Naar (je) adem snakken.
- oudoe : groet bij 't weggaan.
- ouwe : houden.
B.v.: "Veur 't ouwers": Voor 't houden.
Als men aan 'n ander iets geeft, en die weet niet of hij 't mag houden, vraagt deze: "Ies 't veur 't ouwers?"
- ouwer : ouderdom, leeftijd.
B.v.: Wij zijn van "denzelfden ouwer".
Ook: Hij is van "mijnen ouwer".
- overwijle : 'n tijdje terug.
B.v.: "dâ-d-em k'overwijle ok mejgem kt":
Dat heb ik 'n tijdje terug ook meegemaakt.
- overwoop : overhoop.
Gebruikt in: met iemand "overwoop liege": moeilijkheden hebben met iemand; met iemand in onmin leven.
- overend : overeind, omhoog.
Gebruikt in: "overend komme": na een val weer opstaan.
- overenne : overheen.
Gebruikt in: "Ze kan d'r nie overenne komme": Ze kan er niet overheen komen, b.v. bij verdriet.

*Als onze kinderen
meer presteren dan wij,
kan dat betekenen
dat we goede
ouders zijn geweest!*

- padwoog : rood opgezwollen rand van een ooglid.
Dit kan ontstaan als een haarzakje
van een ooghaar gaat ontsteken.
- paffelen : roken.
B.v.: Hij "paffelt" er goed van.
- pak : Gebruikt in: Iemand "in 't pak doen":
Iemand oneerlijk behandelen, hem "af-
stroeven" (afzetten).
- pakkozzie : pak en zak, bagage.
- pallepwooten : overal met de vingers aankomen.
B.v.: Zit niet zo te "pallepwooten".
- pegatter : leuke baby.
- peekoffie : (ook: "bietere peeën"):
surrogaat van koffie, gemaakt van
cichorei-wortels.
- peekoffiestadje: Ossendrecht.
Toen er nog "bietere peeën" gemaakt
werden van cichorei-wortels, noemden
sommigen Ossendrecht het "peekoffie-
stadje".
In het begin van deze eeuw stonden er
vier peekoffiefabrieken in het dorp,
t.w.:
- "'t Rode Anker" van A. en J. Mat-
theeuwssens aan de Burg. Voetenstraat;
- De fabriek van P. Mattheeuwssens,
ook aan de Burg. Voetenstraat;
- De fabriek van De Beukelaar op 't
Marktje;
- De fabriek van P.J. de Jong, voorheen
Withagen-Den Ouden, gelegen op Calfven.
De peekoffiefabrieken ontstonden toen
de koffie schaars werd. Dat was eind
18e, begin 19e eeuw, in de Franse tijd.

- Napoleon voerde toen het Continentale Stelsel in. Hierdoor kon o.a. geen koffie meer worden ingevoerd.
- pennekas : griffelkoker, uit de tijd dat we nog op de lei schreven.
- perreweps : grote paardewesp, horzel.
- pertje : partje, deel, stukje.
B.v.: Bij het verdelen van een sinaasappel onder kinderen, kreeg elk kind een paar "pertjes".
- pesjeensie : geduld, medelijden.
B.v.: "Pesjeensie emme mej iemete": Geduld, medelijden met iemand hebben.
- pesjoenkelen : gebruik in de R.K. Kerk.
Na 't lof van Allerheiligen (1 november) en op Allerzielen (2 november), kon men aflaten verdienen voor de zielen in het vagevuur.
Men moest telkens het kerkgebouw ingaan en daar dan zes "Onze Vaders", zes "Weesgegroetjes" en zes keer "Ere zij de Vader ....." bidden.
Dan was er weer een zieltje gered, zo leerden de Zusters ons.
Dus wij, kinderen, vlogen telkens de kerk in, baden heel vlug de voorgescreven gebeden achter op stoeltjes en renden de kerk weer uit.
Door dit steeds te herhalen, probeerden we zoveel mogelijk aflaten te verdienen. Natuurlijk werd er wel eens verkeerd geteld en al te devoot ging het er ook niet altijd aan toe.
- petaategaank : een strook grond, die de arbeider bij zijn baas mocht bewerken voor een eigen wintervoorraad aardappelen.
- petaate schelle: aardappelen schillen.
- piekele : pikkelen, moeilijk ter been zijn.
B.v.: "Ze piekelt zoow mar aon": Ze loopt nogal moeilijk.
- pienaar : pinnig haar.
- pienekesdraad : prikkeldraad.
- piene klieve : pinnen klieven.
Pinnen zijn dikke, taaie wortels van de denne- en mastebomen uit onze bossen.
Elke winter werden er bossen gekapt en werd er koopdag gehouden van 't hout.

De dikke, taaie penwortels bleven in de grond zitten en werden verpacht om uitgedaan te worden. Dat was een mooi werk voor de mannen, die in de winter geen werk hadden bij "den boer".

De pinnen werden dan uitgedaan: 2/3 voor de rooier en 1/3 voor de eigenaar of alle pinnen voor de rooier, maar die moest dan wel de grond ompitten. Na 't "roojen" werden ze later gekliefd, een zwaar karwei. De arbeiders konden ze dan verkopen, vooral aan de bakker, die z'n oven nog met hout stookte.

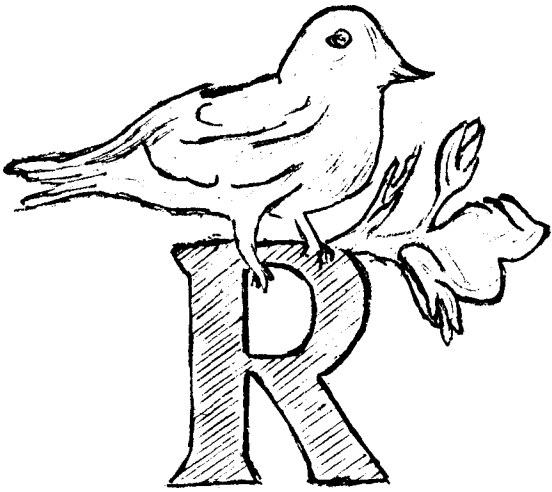
Men zei wel eens: "We kunnen ons er driemaal aan verwarmen: eerst bij 't rooien, dan bij 't klieven en later nog bij 't in mijten tassen.

- pieperjasser : (ook:"erpelschelderke"): aardappelschilmesje.
- pieraos : pier, worm.
- piesblom : paardebloem.
De bladeren ervan werden vaak "gestoken" (blattersteken), en als voer aan de konijnen gegeven.
- piestoleejke : cadetje, broodje.
- pietrol : petroleum, "gaosolie".
Werd gebruikt als brandstof in de olielampen.
- piezerd : kamertje voor de inwonende knecht.
Het was een afgetimmerde ruimte in de schuur, boven de "schelft".
- pikaant : gebruikt in:
"Pikaant zin oep mekaore": Niet kunnen uitstaan dat een ander meer krijgt dan jezelf.
- plak : plaats.
B.v.: "Da's mijn plak".
Ook gebruikt in: "plak zat": plaats genoeg; en als verkleinwoord: "plakske": plaatsje.
- plakkerke : etiketje of papiertje, dat ergens geplakt wordt.
Wij deden dat vroeger op onze tolleren.
- plaog : plaag.
B.v.: "Ge moet de plaoge schouwe, waar ze zin": Je moet de moeilijkheden schuwen en ze niet opzoeken.

- pleej : (ook: "'t gemak" of "'t uske"):
toilet, w.c.
- pleite : weg, weggaan.
B.v.: "Z'ies-t-em pleite": Ze is weg-
gelopen.
Of:"Ai-ies-t-em pleite": Hij is wegge-
lopen.
- plotje : (ook: "printje" of "beeleke"):
'n plaatje met 'n religieuze afbeel-
ding erop.
Bij de zusters op school kregen we er
een als we tien keer, door de week,
naar de kerk waren geweest.
Wanneer 's morgens de kinderen in de
klas waren, werd dit eerst opgetekend!
Nu kennen we nog de prentjes bij doop,
communie en begrafenis.
- poes : das van bont.
Als de kop, de staart én de pootjes
er nog aanzaten, dan werd het een
"beesje" (beestje) genoemd.
- poeskesgras : 'n soort gras, dat heel zacht was en
waar we zelfs boeketjes van maakten,
omdat we het zo mooi vonden.
- poetje : 1. Lange band van warme stof, die de
soldaten vroeger rond het been van
knie tot enkel moesten winden.
Hij behoorde tot het soldatentenuue:
Puttee. (1900 - 1945)
2. Kort "slobkousje", 'n voetbekleding.
Het viel over de enkel en voet en
werd aan de zijkant met knoopjes ge-
sloten.
- poetzak : iemand, die tot vervelens toe overal
aanzit. B.v.: "'n vervelende poetzak".
- pol : 1. Graspol, graszode.
2. hand.
Verkleinwoord: "polleke": handje,
kinderhand.
B.v.: "Krijge-k-iek een polleke van
jou?": (Ook: "Krij-k-iek")
Krijg ik een handje van jou?
- pollekes aor : polka haar.
- poot : wilgenpoot, knotwilg.
- portefoelie : portefeuille.
- potlooje : potloden.
Vroeger moest de pot van de platte-
buiskachel in de winter elke zaterdag

- worden "gepotloojd": zwart maken met "potloojtsel".
Dit gebeurde met fijn zwart poeder.
De pot werd grijs door het branden en de mensen waren erg proper.
- pottenoster : "paternoster", rozenkrans.
- pree : (ook: "zondagse pree"): zondagsgeld, zakgeld.
Wij kregen vroeger onze "pree" gewoonlijk 's zondags na de afwas van het middagmaal. Dan kwam moeder met haar "beurzeke" en kregen we onze zondagscent. Toen we "klein" waren was 't éne cent om te "versnoepen", maar toen we wat ouder werden was 't al 'n "alve sjoew" (2½ cent) of 'n "sjoew" (5 cent). Dat vermeerderde bij 't ouder worden. Als 't 'n dubbeltje of meer werd, dan moest er wekelijks wat van opzij gelegd worden, de spaarpot in.
We moesten van onze wekelijkse "pree" ook de kapper, de "uitstapjes" en het lidmaatschap van de jeugdbeweging betalen.
- prevelement : gebruikt in: Hij doet z'n "prevelementje":
Hij weet zijn woordje te zeggen.
- prieme : breinaalden.
- proppe : denne- of mastappels.
Na schooltijd en in de vakantie moesten we vaak gaan "proppe-raopen" in het bos. Die werden gebruikt om de kachel aan te maken.
Nee, het was niet altijd spelen!
- proppezeren : prakkezeren, piekeren.
- puin : 'n hardnekkige grassoort.
Vader zag die niet graag op z'n stukje grond of in z'n hofke.
De jongens konden na schooltijd 't best "puinen-rieken", "puinen" met een riek uit de grond halen en de grond eruit schudden, zodat uitsluitend de puinwortels overbleven.
- puinenschudder : harde werker.
Ook gezegd van een keuterboer.
- puit : kikvors.
- puitenkwarrel : kikkerdril.
- puitenviller : oud scherp mesje.

Eerst een raap, ...

En dan een schaap ...

En dan een koe ....

*Zo gaat het naar
de galg toe!*

- raofelskop : ook: "spinnekoppenvijger": ragebol.
Ook gebruikt voor iemand met zeer slecht zittend, onverzorgd haar.
- raps : rasp.
- rebaawke : verdwenen appelsoort.
Het had een lichtbruine ruwe schil. Hoewel smakelijk, was het meer geschikt voor het maken van appelmoes.
- rees : ook: "reest".
Gebruikt in "ne rees wörst": 'n worst, waarvan de uiteinden nog dichtgebonden zijn. Als 't varken geslacht was, werden de worsten klaargemaakt. Deze hing men over latten aan de zoldering. Meestal gingen ze schuil achter een strook stof van Brabants bont om ze 'n beetje aan al te nieuwsgierige blikken te onttrekken. Gebraden of gekookte worst was vroeger vaak een "'s zondags kostje".
- reigelen : beven.
B.v.: "Iek stong te reigelen oep m'n bjeene". Ik stond te beven op m'n benen.
- reigere : regenen.
Zo kenden we ook de "reigerpijp" (regenpijp) en de "reigerput" (regenput).
Veel mensen wasten vroeger met regenwater. Ze waren van mening dat het beter was.
- Reimerswaol : Thans een gemeente op Zuid-Beveland.
Vroeger was het de naam van een welvarende stad, waarvan de resten nog voor de kust van Bergen op Zoom en Tholen in de Oosterschelde liggen.

Door een grote brand in 1520, stormvloed in 1530 en 1551 én plunderingen door de Watergeuzen en Spanjaarden ging de welvaart sterk achteruit.

In 1631 vertrokken de laatste bewoners uit Reimerswaal.

Als kind zongen we:

"Reimerswaal zal vergaan,
Maar de (stompe) toren van Woensdrecht
zal blijven bestaan."

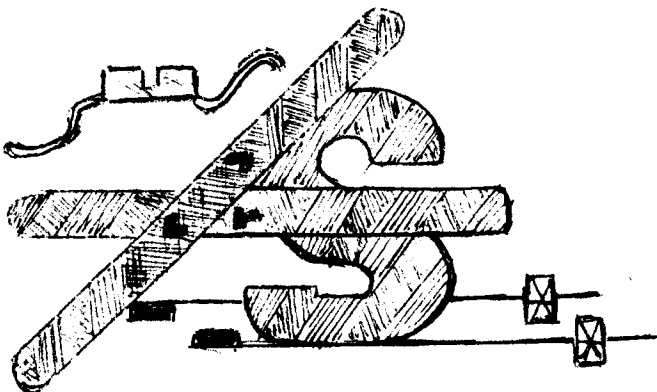
De Stompe Toren stond in Woensdrecht op de hoge Brabantse Wal en liep dus geen kans te vergaan. Helaas is deze toren in 1944 omver geschoten.

Vroeger werd ons ook verteld dat er in Reimerswaal zo'n grote voorspoed heerste, dat de paarden gouden hoefijzers droegen.

Volgens de overlevering verbleef daar in de omgeving ook een zeemeermin. Onze grootvaders konden daar lange verhalen over vertellen.

- rek : elastiek.
- remke : rijmpje.
- renneke : (vliegen)hor.
Gebruikt in: 'n "renneke" in 't raam zetten.
- respap : rijstepap.
- retteketetten: door elkaar praten / kwebbelen.
B.v. Wat zaten de vrouwtjes weer te "retteketetten".
- reukelijzer : ijzeren haak om het vuur in de (grote brood-)oven op te porren.
- revellie : gebruikt in de zeer oude uitdrukking:
Hij is vroeg in de "revellie": Hij is heel vroeg wakker en aan z'n werk.
Zo hoorde ik zeggen: "Ons moeder ging 's morgens vroeg om drie uur om 'nen zak eten voor de koe en de geit. Als ze naar huis ging, kwam ze op de kaaidijk de mannen die naar de boer gingen, al tegen."
Dat deze mensen 's avonds om zeven uur naar bed gingen, is dus niet zo vreemd.
- rippereren : repareren, herstellen.
- roefelen : gebruikt in: Er onder roefelen.
Een flink pak rammel (slaag) geven.
- roefetem : gebruikt in: En roefetem .. weg was-ie!
Plotseling ging hij er als een haas van door en was weldra verdwenen.

- rommetom : rondom.
B.v. Hij stond "rommetom" in de rommel.
- ropsetol : ook: "knolderaap": raap.
- ros : graspol, graszode.
- rosse : gebruikt in: de "rosse maan":
de maartse maan.
Men zei indertijd: "Zolang de rosse maan
niet voorbij is, blijft het koud en guur weer."
- rossemeulen : paardjesmolen, mallemeulen.
- rauwdorres : rouwdanus, rouwdouw.
Wildebras; iemand die veel te ruw met al-
les omspringt.
Afkomstig van het Engelse "row-dow".
- röffel : gebruikt in: "ne wielde röffel":
een wild kind.
- rössen : ruisen. wrijven.
B.v. "Röst" eens over m'n rug.
Ook gebruikt in: 't Zal er "rössen":
't Zal er tegen zitten.
- ruij : gebruikt in: "Ze ê-d-en ruij": Ze heeft
een niet-ernstige ziekte.
- ruukfleske : flesje voor eau de cologne.
- ruups : rups.
- rijer : ook: "rajer" of "rammelaar": mannetjes-
konijn.
- rijf : hark.
Elke zaterdag "den waarref oeprijve" (de
werf, het erf opharken) was een werkje
voor de "aankommende" jeugd.
- rijzen : gebruikt in: "ne rijzen bessem": bezem
van rijshout.
Rijshout: takken en twijgen van wilgen en
andere taaie houtsoorten.

*Een glaasje
achter het stuur,*

*Is vaak van
eeuwige duur.....*

- 's achtermie-: ook: 's achtermiereges:
dags 's namiddags, na de middag.
Zo kennen we ook:
's morges : 's morgens
's miereges : 's middags
's aves : 's avonds.
- saoj : ook saai: sajjet.
Een soort sterke wol, waar we vroeger kou-
sen, sokken en handschoenen van breiden.
Er bestond één kleur: zwart.
Op de vroegere bewaarschool leerden de
drie-jarigen al breien.
- saovie : salie.
'n Tuinkruid; lipbloemige paarsbloeiende
plant. 'n Domme vrouw werd wel eens
"ne saoviebos" genoemd.
- schaarfke : scherfje.
Scherf van 'n stuk aardewerk. Als kind
gebruikten we bij 't hinkelen een scherf
of een voetstuk van een kop bij gebrek
aan een echte "hinkelblok".
- schabaawelijk : schandalig.
B.v. "schabaawelijk" duur.
- schabelier : schapulier, scapulier.
Gewijde lapjes stof door twee linten aan
elkaar verbonden, zodat ze onder de kle-
ding gedragen konden worden op borst en rug.
Het scapulier wordt al lang niet meer ge-
bruikt. Het is eerst nog vervangen door
een scapulier-medaille, maar ook die is
zo goed als verdwenen.
- scharrelings : schrijlings.
Heel vroeger, op warme zomeravonden, zaten
de vaders en de grote jongens 's avonds
na 't eten en voor 't slapen gaan wat te
rusten op de "steenpad" of de stoep voor
't huis. Ze zaten dan schrijlings op een
stoel, de rug naar de muur met de armen
over de stoelleuning.
Moeder kwam er ook wel eens bij zitten,
maar bracht dan altijd haar breiwerk mee.
Ze rikketikte rustig door, want .... een
vrouwenhand en een paardetand mochten niet
stilstaan. Intussen maar "buurten" en de
straat inkijken naar mogelijk nieuws. Zo ge-
noot men vroeger van een rustige zomeravond.
- scheel : deksel.
- scheetebagge-: kleinigheid, de moeite niet waard.
tel B.v. Vechten om een scheetebaggetel.

- schefke : schijfje.
B.v. een "schefke peperkoek":
een schijfje ontbijtkoek.
- scheir : schaar.
- scheire : gebruikt in: "nen goeien ouwen dag scheire":
In je jonge jaren voor een "stokske" zorgen,
waarop je kunt steunen als je oud bent.
Je zorgt ervoor een goede oude dag te hebben
en dan niet financieel aan een ander
te zijn overgeleverd.
- scheireslie- : scharenslijper.
per
- schelft : het gedeelte van de schuur, waarin het
graan en hooi werden getast.
- schelle : ook: uitschelle: schelden, iem. uitschelden.
Hier mochten we van "ons moeder" nooit aan
meedoen.
Veel kinderen trokken er zich weinig van
aan en zongen:
"Schelle doe nie zjeer
en slaoge ies gin mode mjeer!"
- schieften : schiften, verweren.
B.v. 't lint van een hoed verweert, waarbij
de draden van de stof uit elkaar gaan.
Ook gebruikt in: Hij is "geschieft":
Hij is niet goed snik.
Dat is "ne geschiefte".
- schiltje : dekseltje.
- schoefel : ongemanierde, ruwe kerel.
- schoefeljo- : ongemanierd iemand, die alles durft.
nes Ook: Hij "schoefelt" ook alles "nijg nor
biene": Hij eet alles heel vlug op.
- schoeft : hoge rug.
Men kreeg een hoge rug door te hard werken
of door vaak een verkeerde houding aan te
nemen.
- schoenblienck : schoenpoets.
- schoenokske : schoenhaakje.
Het was nodig om de vroegere "knopkes-
schoene" dicht te maken.
- schof : 1. 't schof van een kar: het houten schot
om de kar van achteren af te sluiten.
2. schof voor 'n bui: de voorkant van een
wolk. Je ziet welke kant ze op gaat.
3. schof, als deel van de dag voor de ar-
beider. Ze krijgen een bepaalde tijd om te
gaan schaften (hun boterhammen op te eten)
In ons dialect heet schaften: schoften.

- schoft : zeer ongemanierd persoon.
Hij durft alles wat niet mooi meer is.
- scholtje : schaalte.
- schotelvod : ook: schoteldoek.
Oude lap, maar nog goed genoeg om bij de afwas te gebruiken.
"Ze gebruiken me as schotelvod": Ik kan alle vuile karweitjes opknappen en voor de rest hebben ze me niet nodig!
- schouw : schuw, bang.
B.v. "De plaoge schouwe waar ze zijn":
Moeilijkheden ontwijken.
- schouwer : schouder.
- schouwgarnituur : een stel vazen, met of zonder klok erbij, waarmee men vroeger de "schouw in den uis" (schoorsteenmantel in de kamer) versierde.
- schoofzak : ook: stukezak:
Stoffen zak, door moeder gemaakt, om de boterhammen in te bewaren. Deze werden, na 'n tijd werken, op "den akker" of aan "den griepskaant" opgegeten.
- schol : verleden tijd van schelen:
B.v. "'t Schol nogal veul ien de prijs":
't Scheelde veel in de prijs. Men zei ook wel: "'t Schouw nogal veul".
- schoolle : gebruikt in: Hij "hê schoolle g'ad":
Hij heeft na de lagere school doorgeleerd.
"Den dieë daar hê schoolle g'ad wor: ijj weet z'n weetje wel. Da's nen geleerde!"
- schooltje : gebruikt in:
"Schooltje aachter d'aog speule":
spijbelen, "ut school blijve".
- schrafel : schrok-op.
un schrafel: schrok-op, gezegd van een vrouw.
Ne schrafeler: schrok-op, gezegd van een man.
Dus iemand, die als een uitgehongerde op het eten aanvalt en veel en vlug eet.
- schrafelen : schrokken, gulzig eten.
- schuimeird : schuimaarde; kalkhoudende meststof, ook wel "mergel" genoemd.
- schutzig : scheutig.
B.v. "schutzig zijn op iets": graag iets doen.
- siekelaot : chocolade.
- sjaawelen : door elkaar praten.
Ook: wat in zichzelf praten of wartaal en onzin uitslaan. Wat een "gesjaawel": Wat een door-elkaar-gepraat!

- sjekos : ook: sjukos: dames- of boodschappentas.
(afkomstig uit het Frans: sacoché)
- sjepapke : fietsventielslangetje.
(afkomstig uit het Frans: soupape)
- sjet : sajét, getwijnd brei- en haakgaren.
- sjoefelen : schuifelend voortbewegen.
- sjoew : stuiver (vroeger).
Ook: "nen'alve sjoew": een halve stuiver,
2½ cent.
Iets verkopen voor "ne sjoew en 'n knop":
Iets verkopen voor bijna niets, voor 'n krats.
- sjuust-jeender : juist eender, precies eender.
- slaopers : gebruikt in: "IJj êt de slaopers nog ien
z'n wooge ziete": Hij is nog niet goed
uitgeslapen.
Vroeger zag je wel eens dat er bij 't op-
staan iets verdroogd traanvocht in de ogen
van een kind zat. Ze noemden dat: "de slaop-
pers" zitten nog in de ogen.
Eigenaardig, dat zie je nu niet meer!
- slechten : gelijk maken. egaliseren.
Het akkerland wordt geslecht met de
slecht of eg.
- sleebes : slimme deugniet.
- sleet : gebruikt in: Iemand "sleet" voeren.
B.v. De "ouwe luikes", vader en moeder,
worden door de kinderen in huis genomen
en verzorgd.
Vroeger was dat heel normaal, maar nu er
bejaarden- en verzorgingstehuizen zijn,
worden ze meestal daar opgevangen en ver-
zorgd. Vroeger bleven ze toch zo lang mo-
gelijk in het eigen huisje, want, zo zei
men, op een ander draaien de deurklinken
allemaal de verkeerde kant op.
Ook: een oude boom moet je niet verplanten.
- sleffen : sloffen, de voeten bij 't lopen bijna niet
van de grond tillen.
- slieberbaan : glijbaan op 't ijs.
- slieberen : ook: slibberen: glijden op 't ijs.
- slitzig : gebruikt in: "slitzig zijn": veel verslijten.
- slijp : gebruikt in: "Miej Slijp": meisje of vrouw
met zeer lange, slepende en fladderende
kleding.
- sloeber : ongemanierd persoon.
- sloeberen : slurpen.

- sloefen : sloffen, pantoffels.
- sloeken : slikken.
- sloeker : ook: sloek-oep: slok-op, gulzige drinker.
- slop : gebruikt in: "ien 't slop ziete":
vastgelopen zijn, geen raad meer weten.
- sluizend : gebruikt in: "sluizende vol": boordevol.
Ook: "slijkende vol".
- smeire : smeren.
Gebruikt in: Hij "smeirt'm": Hij gaat er
vandoor.
- smieze : gebruikt in: "IJj ê wa-d-ien de smieze":
Hij heeft /houdt iets in de gaten.
- smwoor : rook, nevel.
Maar ook:: Opwaaiend stof (of fijn zand).
- smwoore : roken. B.v. een pijp "smwoore".
- smospot : knoeier.
- smosreiger : motregen.
- smossen : morsen, knoeien met eten.
- snukken : fors rukken. B.v. aan 'n koord "snukken".
- sommetuusse : ook:"sometewijle"en"swijle": soms.
- spaoje : spitten.
Ook gebruikt in: Hij "spaoit er nogal over":
Hij stapt er flink op los.
- spats : mus.
(Afkomstig uit het Duits: der Spatz)
- spazzie : 1. asperge.
2. kleine perzik.
Vroeger hadden de meeste mensen een per-
zikboompje in de tuin staan.
- speesjoen : pensioen.
B.v.: We "gaon mej speesjoen".
- spiekelaotie: speculaas.
- spien : 1. ook:"spienekop": spin.
2. ook:"spienekas(t)": provisiekast; kast
in de keuken voor 't opbergen van aar-
dewerk en het dagelijkse eten.
- spjeekbak : spuugbak.
Vroeger, toen nog veel mannen pruimden,
pruimtabak kauwden, stond in elk café zo'n
"spjeekbak". Dat was heus geen luxe!
- spjeeken : 1. fietsspaken.
2. spugen. Het was een laagstaand iets. Het
was een grote belediging wanneer men be-
spuugd werd.

- spjeeren : gebruikt in: 't Zal er "spjeeren":
Het zal er hard aan toegaan, misschien
zelfs nog wel een vechtpartij.
- spellen : 1. spelden, gebruikt om iets dicht of
vast te maken.
2. fijne dennenaalden.
We "reven" (harkten) die in 't bos samen
en brachten ze in een grote baalzak of
op een kruiwagen naar huis.
Ze werden gebruikt om de kachel ermee
aan te maken én om er de aardappelkuil
in de winter mee af te dekken.
- spouwen : spugen, overgeven.
- stamminee : ook: "arrebaareg" of "arrebarrig":
café, herberg.
- stekelbizzie: kruisbes.
- stekske : lucifer. B.v. een "dooske stekskes".
- stienkerke : afrikaantje.
- stiens : gebruikt in: "stiense vijgen": gesuikerde,
gedroogde dadels.
- stoefen : opscheppen; verwaand, grootsig zijn.
- stoeferke : lefdoekje in de borstzak van een colbert.
- stolp : glazen beschermkap, b.v. over een heiligen-
beeld, kruisbeeld, klok, enz.
In elk huis vond je vroeger op de kast of
op de schoorsteenmantel een of meerdere
glazen stolpen waaronder heiligenbeelden,
'n crucifix, enz.
- stoof : 1. kachel.
2. voetenbankje, waarin een testje om de
voeten te verwarmen.
- stouwen : stuwen. B.v. de koeien naar de wei "stouwen".
- straf : sterk. B.v. straffe thee.
- strintje : strengetje.
B.v. een "strintje zij": een strengetje zijde.
- stripke : streepje.
- stroefen : overtroeven.
Iemand tonen dat hij geen gelijk heeft en hem
dat met harde woorden duidelijk maken.
- stroenkelen : struikelen.
- stukkezak : ook: "schoofzak": katoenen zak, waarin
de boterhammen zaten.
- sturig : gebruikt in: sturig weer: stuurs weer:
koud, guur en winderig weer.

- suikere : gebruikt in: "Gao-de-wook oep de suikere koeke?"
Op bezoek gaan bij een "borelingske".
Beschuit met muisjes kwam ook vroeger al op tafel.
- Sur Supejeur: Soeur Superieure, de overste van de groep zusters van het St.-Elisabeth-Gesticht.
- 's wardags : op een werkdag, op een door-de-weekse-dag.
B.v. de "'s wardagse" kleren: de "weekse" kleren.
- swees : intussen.
B.v. Ga jij afwassen, dan ga ik "swees wa-d-aanders doen".
- swies : de suisse, ordebewaker in het kerkgebouw (vroeger).
Ook in onze kerk was zo'n ordebewaker, nl. Luuk Bogers. Hij had een staf, als teken van waardigheid, in de hand en over z'n borst droeg hij een lange brede sjerp, waaraan een zware goudkleurige tros hing. Op de sjerp stond: "Eerbied in Gods Huis". Hij "slefte" langzaam door de kerk, terwijl hij alles goed in de gaten hield.
- 's wostdags : 's woensdags.

Ossendrecht, 1 oktober 1989.

D. en A. Hugens-Verbrugge.

Contactadressen van de werkgroepen van de Heemkundekring
"Het Zuidkwartier" per 1 januari 1990.

1. Heemschut. Dhr. L. Timmermans, Duinstraat 36,
4631 KV Hoogerheide, Tel.01646-12546.
2. Toponymie. Dhr. C. v. Opdorp, Pr. Clausstraat 3
4631 LZ Hoogerheide, Tel.01646-13830.
3. 't Kwartier. Vacant
4. Distributie. Mej. M. Bastiaanse, Tulpstraat 11,
4645 CS Putte, Tel. 01645 - 2794.
5. Archeologie. Dhr. K. Rosskamp, Dorpsstraat 3,
4641 HV Ossendrecht, Tel.01647-4363.
6. Oude Handwerktechnieken.
Mevr. E. Suykerbuyk - v. Agtmaal,
Raadhuisstraat 114, 4631 NJ Hoogerheide
Tel. 01646 - 12536.
7. De Zanggroep. Mevr. M.J. Pijnen-Verresen, Mgr. Poels-
straat 43, 4631 CA Hoogerheide,
Tel. 01646 - 12895.
8. Redactieraad. Dhr. A. Pijnen, Mgr. Poelsstraat 43,
4631 CA Hoogerheide, Tel.01646-12895.
9. Documentatie. Dhr. A. v. Pul, Duinstraat 40,
4631 KV Hoogerheide, Tel.01646-13423.
10. Oude talen, gezegden, spreuken, etc.
Dhr. W. Groffen, Antwerpsestraat 129,
4631 RA Hoogerheide, Tel.01646-12441.
11. Evenementen. Vacant
12. Heemtuin. Vacant
13. Kruidentuin. Mevr. J. Bruyns-Soffers, Duinstraat 54a,
4631 KV Hoogerheide, Tel.01646-13264.
14. Museum. Dhr. L. Timmermans, Duinstraat 36,
4631 KV Hoogerheide, Tel.01646-12546.
15. Fotografie. Dhr. L. Timmermans, Duinstraat 36,
4631 KV Hoogerheide, Tel.01646-12546.

Het bestuur verwelkomt suggesties van onze leden voor
eventuele andere werkgroepen.

Op de voorplaat een fragment van de
kaart van Jacop van Deventer,
cartograaf 1512 - 1575, gecopieerd
met toestemming van de uitgever,
M. Nijhoff te 's-Gravenhage.

